

Bakalářská práce

Cesta ke spáse lidstva pohledem Petra Chelčického (v kontextu názorů na spásu v jeho době)

Michal Švec

Plzeň, 2018

Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Cesta ke spáse lidstva pohledem Petra Chelčického
(v kontextu názorů na spásu v jeho době)

Michal Švec

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval
samostatně a použil jsem uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, březen 2018

.....

Podpis autora práce

Zde bych chtěl poděkovat paní Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc.
za odborné vedení této práce, cenné rady a čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod.....	1
1. Křesťanství před Petrem Chelčickým.....	3
2. České země a české reformní myšlení ve 14.-15. století.....	7
2.1 České země před Petrem Chelčickým.....	8
2.2 Petr Chelčický	12
2.3 Jan Hus.....	19
2.4 Husitské Čechy.....	25
3. Spása.....	30
3.1 Svoboda lidské vůle	31
3.2 Hřích.....	36
3.3 Moc profánní	40
3.4 Katolická církev	45
3.5 Očistec.....	50
3.6 Víra.....	55
3.7 Pokání a milost boží	59
Závěr	64
Bibliografie	69
Resumé.....	71

Úvod

Hlavním tématem této bakalářské práce je výrazná postava českých náboženských dějin, Petr Chelčický. Tato velice zajímavá osobnost si zaslouží mnohem rozsáhlejší prostor, než který jí může být věnován na tomto místě. Ačkoliv je hlavním tématem pohled Petra Chelčického na spásu v porovnání s názory jeho doby, v první části práce poukážeme na dějinné souvislosti, které mohou napomoci ke snadnějšímu pochopení vývoje uvažování nad touto tematikou. Při mém studiu Chelčického textů se postupem času vykrytalizoval závěr, že ačkoliv jihočeský myslitel na toto téma názory ve svých spisech zřetelně uvádí, neexistuje žádné jeho dílo, které by věnoval spásu člověka. Záměrem práce je tudíž snaha podat téměř ucelený pohled Petra Chelčického na cestu spásy, kterou by měl věřící projít, aby mu byla udělena milost boží. Jeho názory jsou doplněny o náhledy na toto téma, se kterými se můžeme v jeho době setkávat.

Ještě před zahájením výkladu jednotlivých názorů na spásu, vedených po linii stanovené myšlenkami Petra Chelčického, je záhodno zmínit možnosti rozsahu pátrání. Badatel se může vydat cestou úzkého zkoumání této cesty, nebo vykročit směrem podrobného rozboru, co všechno věřící člověk za svůj život musí, či naopak nesmí konat nebo si jen myslet, aby se jeho duše přiblížila ke království nebeskému. Dále můžeme věnovat pozornost hlubšímu rozboru jednotlivých stupínků až po dovršení spásy. Tato práce volí pomyslnou „zlatou střední cestu“, nepostupuje ani cestou krátkého přístupu od strohého výkladu přirovnaného k bodovému seznamu s poznámkami typu – pro spasení „konej“ a rozhodně „nekonej“. Na druhou stranu také nevolí přístup podrobný, který by mohl vydat na stostránkové pojednání, kde by byl každý krok podroben detailnímu zkoumání.

Jak bylo výše zmíněno, práce je tematicky rozdělena do dvou částí. V první části jsou nastíněny hlavní mezníky křesťanství, které mají souvislost s tématem této práce. Obsahově je zaměřena na vydělení křesťanství z judaismu, ale zejména „infikování“ církve světskou mocí a majetkem, což nejen Chelčický, nýbrž také mnoho dalších kritiků církevního života kritizuje. Přiblížena bude též situace v českých zemích jak před Chelčického narozením, tak během jeho života až po dobu jeho předpokládaného skonu. Samostatná kapitola je věnovaná snaze autorů jeho životopisů, kteří na podkladě drobných střípků zanechaných o životě Petra Chelčického vynakládají snahu vytvořit celkový obraz o této osobnosti. Nedílnou součástí jeho doby je osoba Jana Husa a husitské hnutí, které se zformovalo po Husově smrti. Obsah druhé části práce je již věnován hlavnímu tématu, tedy přístupu člověka k možnosti spasení, včetně alternativ,

kteřé podávají odlišná východiska v možnosti přímějši či naopak klikatějši cesty k završení spasení lidské duše. A existují cesty, jejichž volba spasením duše nekončí.

Původním záměrem práce bylo zapojit komparaci Chelčického názorů s názory jednoty bratrské, která začala vznikat na sklonku jeho života. Od tohoto zámyslu bylo v průběhu shromaždování podkladů odstoupeno. Jedním z důvodů, proč byla jednota bratrská vynechána, bylo množství materiálu, který byl shromážděn pro tuto práci, čímž došlo k redukování podkladů. Od komparace s jednotou bratskou bylo tudíž upuštěno, jelikož se názory jednoty bratrské s názory Chelčického víceméně shodují. Docházelo by tedy pouze k opakování již napsaného. Dalším důvodem upuštění od názorů jednoty bratrské bylo časové hledisko. Tato reformní církev své názory plně rozvíjela až po smrti Chelčického, proto se jeho názory a názory jednoty bratrské nemohou zcela dostatečně srovnávat v kontextu jeho doby.

Pro první část práce jsou využity zdroje víceméně faktografické. Zdroje se týkají popisu dějinných okamžiků, které jsou strukturovány tak, aby lépe přiblížily myšlení v otázce spásy lidstva. Mezi tyto zdroje patří *Dějiny země Koruny české I.* od Petra Čorneje, *Život v českých zemích ve středověku* sepsán Hanou Kneblou, *Přehled českých církevních dějin 1. díl* jehož autorem je Jaroslav Kadlec a pro samostatnou kapitolu o podstatných událostech křesťanství je čerpáno z knihy *Dějiny křesťanství – Úvod* od Alistera E. McGratha. Jako podklad pro druhou část práce jsou využity nejen sekundární zdroje o životě, díle a názorech Petra Chelčického a Jana Husa, ale též spisy primární. Chelčického spisy byly shromážděny do sborníků Olomouckého a Pařížského, jejichž editorem je Jaroslav Boubín a dále *Drobné spisy* vydané E. Petřem. Názory Jana Husa jsou čerpány z jeho díla *O církvi* a Augustinovy názory jsou sepsány dle jeho spisů *O milosti a svobodném rozhodování* a také *Aurelius Augustinus: Říman – člověk – světec*. Svatý Augustin je v práci využíván pro představu ideálního obrazu církve. Augustinovy názory jsou vyzdvihovány jako směr, ke kterému by měla církev doby Chelčického cílit a navrátit se. Ideální názorový směr udává Písmo svaté, ze kterého čerpají Petr Chelčický, Jan Hus, svatý Augustin i další, kteří jsou v práci uvedeni a kteří pro podložení svých názorů pátrají právě v Novém zákoně. Také tato práce používá bibli pro lepší upřesnění zmiňované problematiky jednotlivých kapitol.

1. Křesťanství před Petrem Chelčickým

„Křesťanství je historické náboženství, které vzniklo jako odpověď na specifický sled událostí – mezi nimi především život Ježíše Nazaretského.“¹

Kritika církve nebyla reakce na krátkodobý úsek jejích náboženských dějin. Nespokojenost se stavem v církevních kruzích se postupně hromadila, až mnohým došla trpělivost. Obsah kapitoly přibližuje klíčové události křesťanského náboženství, které se vztahují více k tématu spasení, než k samotnému popisu důležitých okamžiků církve jako takové. V době Petra Chelčického sílí negativní názory vůči zhoršení stavu v církvi a to nejen v českých zemích. Kritika byla směřována na mnoho stránek církevního světa, ale k těm nejdiskutovanějším patřilo hromadění majetku a světské moci nebo nesprávný výklad Písma svatého, který si církev přizpůsobovala ku prospěchu svému.

Na začátku Janova evangelia můžeme číst tyto verše: „*Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh*“ [J 1;1]. Pro účely počátku křesťanského společenství můžeme použít nabízející se analogii ve smyslu: „Na počátku byl Ježíš Kristus“. Bez této postavy je velice těžko představitelný vznik „*tajného společenství*“², které se zrodilo právě v souvislosti s Kristovým životem, jeho činností, ale zejména zmrtvýchvstání a následujícím na nebe vstoupením. O všech těchto událostech se můžeme dočíst v Novém zákoně. Geograficky je tento nejdůležitější mezník křesťanského náboženství situován zejména na území Judska [L 2;4-7].

Zpočátku existence tohoto společenství neexistoval byt' jen nepatrný záměr, že by se následovníci Kristova učení odloučili od judaismu. Sami příslušníci hnutí se považovali pouze za odnož židovské víry. Bůh židů byl stejně tak Bohem těchto křesťanů, zkrátka nebyly zprvu žádné viditelné rozdíly.³ K vážným roztržkám a rozdílům přeci jen postupem času začalo docházet. Ke klíčovému rozporu došlo při odmítnutí Krista za tolik očekávaného mesiáše ze strany většiny židů. Dle A. Honeka nebylo zkrátka možné do sféry židovské věrouky vložit představu, že by jejich spasitel mohl být stížen tak bídným koncem, jako tento Kristus.⁴ Pro Kristovy následovníky se nicméně Ježíš stal středobodem jejich víry. Propastné rozdíly mezi judaismem a křesťanstvím postupně narůstaly. V průběhu druhé poloviny 1. století došlo k sestavení sbírky textů, které byly představiteli nové církve sestaveny do podoby Nového zákona.⁵ A. E. McGrath pohled

¹ McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 20.

² Tamtéž, s. 13.

³ Tamtéž, s. 15-16.

⁴ HONEK, Alois. *Rozjímání nad dějinami spásy*, s. 109.

⁵ BIBLE, Úvod do Nového zákona, s. 1115.

křesťanů na tato rozdílná Pisma svatá podtrhuje ve své knize. „*Slovní spojení 'stará smlouva' používají křesťanští autoři k označení vztahu Boha k národu Izraele, jak je vnímán v židovství. Spojením 'nová smlouva' křesťané označují vztah Boha k lidstvu jako celku, jak je to zjeveno v učení a osobě Ježíše Nazaretského.*“⁶ Rozdílů mezi těmito náboženstvími bychom samozřejmě mohli nalézt celou řadu.

Základna věřících se zpočátku rozrůstala spíše z chudších, nemajetných a nevzdělaných vrstev. Křesťanství nabízelo sociální soudržnost a sepjatý kolektiv tvořící jednu společnou obec věřících.⁷ A právě tato rovnost, soudržnost a láska mezi lidmi během několika staletí od počátků církve se bude postupně vytrácet a zároveň se stane podkladem pro kritiku církve.

Po definitivním věroučným oddělení křesťanů od judaismu došlo k myšlenkovému spojení křesťanského učení s klasickou řeckou filozofií. Konkrétně řecký pojem *logos*, tedy „slovo“, nebo také „řád světa“ bylo křesťany ztotožňováno s Bohem. A opět A. E. McGrath nachází souvislosti mezi sjednocením křesťanského Boha a tohoto řeckého pojmu spolu s budoucím vývojem náboženství. Pro učence, kteří byli obeznámeni s řeckou filozofií a setkali se s křesťanským hnutím, které dokázalo tento pojem do své víry zakomponovat, byly ideály tohoto náboženství zřetelnější.⁸ Důkaz absorbování tohoto pojmu do křesťanských textů lze najít v Písmu svatém, konkrétně v Janově evangeliu. „*A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu*“ [J 1;14]. Další inspiraci křesťanství z řecké filozofie lze jednoznačně najít v platónském pojetí světa idejí. Zatímco *logos* může být vyložen v křesťanském slovníku slovem Bůh, ve slovním spojení *svět idejí*, můžeme nalézt paralelu pro království nebeské. Křesťanská inspirace platonismem⁹ je více než zřejmá. Právě pod vlivem platonismu křesťané objasňují vztah pozemského, konečného a tělesného světa ke světu nebeskému.

Vliv křesťanského náboženství rostl a po řadě pronásledování a útlaku, kdy věřící sloužili jako hromosvod pro uvolnění nahromaděné zloby a vlastních selhání, nastala pro křesťany lepší epocha.¹⁰ Na počátku 4. století začal římský císař Konstantin podporovat křesťanské náboženství.¹¹ S podporou císaře docházelo rovněž k vzestupu prestiže náboženství a sílení moci hlavního představitele církve, tedy papeže. Postupně

---

⁶ McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 33.

⁷ Tamtéž, s. 24.

⁸ Tamtéž, s. 57.

⁹ Tamtéž, s. 18.

¹⁰ Tamtéž, s. 14.

¹¹ Tamtéž, s. 68.

papežská moc sílila nejen v oblasti rozšiřující se základny věřících, ale také v rovině moci profánní. V knize *Dějiny křesťanství* se k této situaci lze dočíst konkrétnější informace. „*Jelikož bylo pro císaře obtížné uplatňovat svou autoritu v západní části země, dovolil papeži prosazovat v těchto oblastech značný politický a společenský vliv.*“¹²

Následek pevného ukotvení křesťanského náboženství na mapě Evropy, jakožto i jeho stabilizace v oblasti své věrouky a upevnění tradic, měl své negativní aspekty. Přítomnost křesťanství v evropském dění nebyla vnímána pouze stále novými a novými příbyvními do řad církve, ale také jeho odpůrci. Došlo k situaci, kdy se po počátečních obtížích a nalezení svého místa v životě Evropanů, musela církev začít řešit záležitosti udržení svého nabytého postavení. Za první velký střet můžeme určit vojenský konflikt s islámem vzplanuvší na Pyrenejském poloostrově v osmém století. Konflikt zcela odlišných náboženství, jakožto i ochrana životů a majetku, se stala evropskou záležitostí. A Evropa, spolu se svými tradicemi, se ocitla v ohrožení.¹³ Poté následovalo nespočet dalších konfliktů založených na náboženském základu. V 11. století začala církev budovat křižácká vojska na obranu své víry (ať už způsobem ofenzivním, či defenzivním), k jejichž financování potřebovala nemalých prostředků. Jeden způsob, jak získat tyto prostředky, se naskytl v prodeji odpustků. Za určitý finanční obnos si mohl věřící zakoupit odpuštění hříchů svých, případně hříchů svých blízkých, nejen těch živých. „[...] *'odpustky' byly chápány jako prominutí nebo odpuštění veškerého pokání vyžadovaného od hříšníka*“¹⁴. Války měly ještě další negativní aspekt, jímž bylo používání násilí. Ve válce se nepochybně krutostem, násilí a vraždám účastníci konfliktu nevyhýbají, nicméně tyto činy rozhodně nejsou slučitelné s Kristovým zákonem. Násilí se tak stalo běžným prostředkem k prosazování cílů církve, což v průběhu doby začali mnozí kritizovat, mezi nimi také Petr Chelčický.

Posledním mezníkem dějin křesťanství, který zde zmíníme, je papežské schizma, pro tyto účely konkrétně schizma přelomu 14.-15. století. Odstranit toto vícepapežství se rozhodl koncil svolaný do Kostnice na rok 1415. Do myslí budoucích generací, a to nejen českých, zapsal se více jako církevní sněm, který odsoudil k smrti českého kazatele a reformátora Jana Husa.¹⁵

---

¹² McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 125.

¹³ Tamtéž, s. 121.

¹⁴ Tamtéž, s. 211.

¹⁵ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I.*, s. 160.

Z textu této kapitoly lze vyabstrahovat profil nových věřících, kteří rozšiřovali řady církve. V počátcích církve šlo o sociálně slabé a nemajetné, nevzdělané a neprivilegované. Církev jim nabízela nový život a sociální zrovnoprávnění. Lze tedy říci, že věřící se rekrutovali zdola. Jakmile se myšlenky křesťanství dostaly do kontaktu s řeckou filozofií a vstřebaly pro svoji věrouku vhodné ideje, přiblížilo se toto náboženství též okruhu vyšších vrstev společnosti, jako byli učenci, panovníci a budoucí církevní hodnostáři. Pro některé ze jmenovaných bylo křesťanství v něčem známé. A to právě v pojmech čerpaných z řecké filozofie. Skrze filozofii se tak dostali k víře v jediného Boha zahrnujícího též víru v Ježíše Krista. Započala tak fáze prosazování víry shora, od vrstvy vzdělaných, majetných nebo vlivných.

Pokud se zaměříme na důvody, které v pozdním středověku vedly k již zmíněné kritice křesťanské církve, prvotní impulz můžeme nalézt v hromadění světské moci. Právě Petr Chelčický viděl příčinu odklonu od prvotního poslání církve v již zmíněné Konstantinově donaci, která stála na počátku pokřivení čisté ideje církve a její kontaminaci mocí profánní. Jakmile jednou církevní hodnostáři, včetně papeže, přivykli opojení, které přinášela světská moc, bylo již velice těžké navrátit se zpět na čistou duchovní cestu. Další příčinou kritiky církve se stala všeobecná politická situace Evropy vyplývající z válečných konfliktů, doprovázených násilnostmi a vražděním. Původní pravá víra byla postupně nakažena světskou mocí a církev začala zasahovat do politického dění Evropy. Namísto péče o duše a správné směrování lidí ke Kristovu zákonu, započala církev stupňovat své mocenské ambice. V nastalé situaci bylo velice složité oddělit svět čistě církevní od světa profánního. Angažovanost církve v evropských i mimoevropských konfliktech obnášela samozřejmě investici nemalých finančních prostředků. A právě jedna z variant, jak tyto prostředky získat, byl odpustkový systém.

2. České země a české reformní myšlení ve 14.-15. století

Obsah předchozí kapitoly svým zaměřením cílil ke zhodnocení důležitých mezníků historie křesťanského náboženství, které jsou pro tuto práci klíčové z hlediska pochopení určitých souvislostí. Tato kapitola se věnuje přiblížení doby, která je bližší životu Petra Chelčického. Stejně jako v dějinách křesťanství můžeme nalézt konkrétní mezníky, které později vedly ke kritice církve, také v dějinách českých zemí, již před Chelčického narozením, můžeme nalézt kritiku církve.

Život a dílo Petra Chelčického, ale rovněž Jana Husa, nám poskytne některé podklady pro představu o době, jakožto i úzké spojení politiky a náboženství uvedeného věku. Život Chelčického je datován do doby rozvíjejících se husitských směrů, se kterými v určitých věroučných otázkách polemizoval. Z tohoto důvodu je husitské revoluční hnutí krátce zmíněno. Pokud v této kapitole přiblížíme některé názory týkající se církevních otázek, jsou to pouze ty, které se nevěnují oblasti spásy. Současně nám lépe pomohou pochopit názorové vyhranění osob či hnutí, jež jsou zde zmíněny. V určitých názorech navazuje Petr Chelčický, ale zejména Jan Hus, na učení anglického teologa a reformátora Jana Viklefa.¹⁶

Musíme mít neustále na zřeteli, zda informace, které jsou čerpány ze zdrojů zabývajících se zejména dějinami, vyjadřují vždy pravdivé informace. K dispozici máme vždy jen to, co bylo zaznamenáno, ale zda se autor dopustil vědomé či nevědomé korektury fakt, dnes jen obtížně prověříme. Jak nám připomíná ve svém díle P. Sheldrake, informace mohou být poupraveny autorem zápisu z důvodu jeho subjektivního přístupu k události.¹⁷ Kromě toho může být k historickým faktům přistupováno z více pohledů. P. Sheldrake dále uvádí: „*Například oslavy Kolumbova doplutí do Ameriky plánované na rok 1992 vyvolaly negativní reakce v Latinské Americe. Eurocentrický triumfalismus, který líčí invazi a genocidu jako 'objev', je dalším projevem arogance, která v těchto sporných událostech vidí slavné šíření křesťanství.*“¹⁸ Musíme se tedy většinou spolehnout na množství výskytu informací stejného znění. Ohledně osoby Petra Chelčického je tento přístup o něco více komplikovaný, jelikož o jeho životě víme jen velice málo a musíme se spokojit jen se strohými informacemi, které lze nalézt v jeho spisech.

---

¹⁶ V publikacích J. Kadlece, H. Kneblové a P. Čorneje, použitých v této práci, je jeho jméno uváděno v původním anglickém znění John Wyclife. Ve zdroji P. Soukupa se při zmínce jeho jména užívá česká varianta Jan Viklef. Také pro účely této práce byla použita česká verze tohoto jména.

¹⁷ SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*, s. 21.

¹⁸ Tamtéž, s. 99.

2.1 České země před Petrem Chelčickým

„Vzedmutá vlna náboženského citu byla průvodním jevem morové pandemie [...].“¹⁹

Citace na počátku této kapitoly napovídá, že zejména 14. století bylo vystaveno mnoha morovým epidemiím. Několik morových vln se Evropou prohnalo ještě před narozením Chelčického. Na evropském kontinentu, v důsledku této nemoci, zahynulo přibližně pětadvacet milionů lidí. V českých zemích byl průběh této nákazy poněkud mírnější, přesto zemřelo na osmset tisíc obyvatel českého království.²⁰ České země procházely následkem této pohromy destabilizací, která zasáhla téměř veškeré oblasti společenského života. Nejzávažnější byly následky ve sféře duchovní. Středověký člověk byl pověřivý a za mnohými nevysvětlitelnými jevy hledal boží trest. *„Středověký člověk spatřoval v morové ráně, stejně jako ve všech katastrofách a kalamitách, projev božího hněvu, trest za opuštění závazných pravidel křesťanského života, předzvěst blížícího se konce pozemského světa a předznamenání Posledního soudu.“²¹* Přidáme-li ke skutečnosti přítomnosti „černé smrti“ soudobý stav církve, která ve svých rukou držela významnou politickou moc, vlastnila rozsáhlý majetek, a neostýchala se použít násilí k prosazování svých záměrů, pro pověřivého člověka, který hledá příčinu neštěstí, je viník na světě. Rozhořčené hlasy nejen jednotlivců, ale také celých sociálních skupin, které si tato fakta spojily do souvislostí, začaly sílit. Ozývalo se volání po změně stavu v církvi. Ze strany kritiků byl prosazován všeobecný názor, že *„církev se musí vrátit co nejdříve ke svému původnímu poslání, šířit ideály božího zákona a žít v souladu s biblickým přikázáním“²²*. A právě kritika církve z výše uvedených důvodů stojí za vznikem reformního úsilí, nejen v českých zemích.

Ještě před silící nespokojeností s odklonem od božího zákona v církvi a zmíněnou morovou epidemií, dosedl na český trůn římsko-německý král Karel IV. (1316-1378). *„[...] panovník nevšední vrozené inteligence a kromobyčejně vzdělaný, hluboce zbožný a mravně opravdový, prozíravý a politicky obratný, s živým smyslem pro kulturní i hmotné potřeby lidu, jehož vláda mu byla podle jeho přesvědčení Bohem svěřena.“²³* Pro téma práce jsou nicméně důležitější fakta týkající se světa církevního nežli světa profánního. Rovněž Karlův přínos českému království je tedy zaměřen větší měrou na informace týkající se náboženství. Linie těchto dvou světů se však zejména

¹⁹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I.*, s. 137.

²⁰ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 25.

²¹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I.*, s. 137.

²² Tamtéž, s. 153.

²³ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 185.

ve středověku poměrně smývá. P. Sheldrake se k tomuto období lidských dějin vyjadřuje ve smyslu, že dějiny náboženství a dějiny světa jsou neoddělitelné.²⁴ Jinými slovy, často bylo velice obtížné rozeznat, kdy panovník jedná ve jménu státu a kdy ve jménu víry.

Jak bylo uvedeno výše, Karel IV. byl panovník velice činný a pro české země byla jeho vláda přínosem. Vzhledem ke Karlově zbožnosti je možné vyzdvihnout královy zásluhy v oblasti církevního života. Jan Hus o Karlovi v jednom ze svých kázání hovořil a na adresu panovníka se vyjádřil ve smyslu, „[...] *byl záštita církve, oprávněný míru, milovník duchovenstva, světlo knížat, živitel chudých, budovatel chrámů a zakladatel naší životodárné univerzity* [...]“²⁵. Není jistě žádnou domněnkou, že Karlův přístup k církvi byl pozitivně ovlivňován již od mládí. Jeho francouzským učitelem v mládí byl pozdější papež Klement VI. a oba jmenovaní spolu i v Karlově dospělosti pokračovali v udržování velice přátelských vztahů.²⁶

Mezi výčtem Karlových konkrétních zásluh ve spojitosti s církvi můžeme zmínit „*povýšení pražského biskupství na arcibiskupství*“²⁷ v roce 1344. „*Svou přízeň církvi a kléru osvědčil zakládáním klášterů, kostelů, uváděním nových řeholí a jinými rozličnými fundacemi.*“²⁸ Karel rovněž přispěl ke vzdělání v českých zemích založením pražské univerzity v roce 1348. I tento jeho počín byl spjat s přínosem pro církev, jelikož u papeže získal povolení pro zřízení teologické fakulty²⁹. Karlův prozíravý krok vedl k rozvoji vzdělanosti českého kléru, který mohl studovat v českém jazyce.

Pokud se blíže seznámíme s názory Petra Chelčického, mohli bychom konstatovat, že by Karlovy aktivity v oblasti církevní moci Chelčický schvaloval. Mezi ně můžeme započítat Karlův postup proti mnohoobročí (tj. spojování církevních úřadů). Kupčení s církevními úřady se stalo velice výnosným obchodem, který přinášel do církevní pokladny nemalé zisky. Karel IV. se proti tomuto postupu církevních hodnostářů rozhodl zakročit a do svého připravovaného českého zákoníku (Majestas Carolina) zařadil nařízení o nutnosti královského souhlasu při obdarování nebo odkázání statků k církevním účelům.³⁰ Karel si velice dobře uvědomoval, že se církev až nepřiměřeně zajímá o světský majetek a tímto krokem chtěl zjednat nápravu. V čem by se však

---

²⁴ SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*, s. 39.

²⁵ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 75.

²⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I.*, s. 110.

²⁷ Tamtéž, s. 110.

²⁸ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 188.

²⁹ Tamtéž, s. 190-191.

³⁰ Tamtéž, s. 205.

Chelčický s panovníkem jistě názorově střetl, byl pohled na výkon trestu smrti. Karel ho dokonce považoval „za činnost tak bohubilou a svatou“³¹. Chelčického názor se v tomto bodě řídí v souladu s biblickým přikázáním „*Nezabiješ!*“³².

Ke změnám v českých zemích, a to jak ve sféře nenáboženské, tak náboženské, došlo při nástupu Karlova syna Václava IV. (1361-1419) na uvolněný trůn po Karlově smrti. Nový panovník se obklopil chudšími šlechtici a měšťany, kteří se mu vlichotili do přízně a vládli de facto za něj. Nižší hmotné zabezpečení jeho „rádců“ vedlo k tomu, že se snažili z nastalé situace vytěžit co nejvíce. Církevní kruhy byly poměrně bohaté, tudíž se společnost kolem krále zaměřila právě na její hmotné statky a započala církevní majetek rozkrádat. Kněžský stav si samozřejmě tyto „loupežnické“ postupy nechtěl nechat líbit a docházelo tak ke sporům.³³

Jakmile se proti postupům šlechty, jakožto i samotného panovníka, zvedla opozice v osobě arcibiskupa Jana z Jenštejna, Václavova prudká povaha nebyla příliš dobrý rádce při řešení nastalých sporů mezi církví a světskou mocí. Nešťastné řešení na sebe nenechalo dlouho čekat a tento spor vedl až ke smrti generálního vikáře Jana z Pomuku v roce 1393 rukama Václavových pohůnků.³⁴

Přestože byl Václav svým otcem na panování připravován od útlého mládí, svoje panovnické povinnosti nezvládal, a to jak vzhledem k českým zemím, tak ve vztahu k římské říši. V římské říši samozřejmě došla s Václavovou liknavostí trpělivost „a roku 1400 byl porýnskými kurfiřty sesazen z trůnu římského krále“³⁵.

V žádném popisovaném dějinném okamžiku však není vše zcela bílé nebo zcela černé. Na druhou stranu neexistuje plně rovnovážná indiferentnost. Proto můžeme v souhrnném hledisku provést charakterizaci výše jmenovaných českých panovníků. Zatímco Karlovu vládu můžeme označit za úspěšnou, Václavovo panování vykazuje odlišné znaky. Zcela v souladu s charakteristikou jejich světské moci, vykazovaly tytéž vlastnosti poměry v církvi. Za Karlovy vlády docházelo k plnému rozkvětu náboženského života v českých zemích, kdežto za vlády jeho syna došlo nejen ke stagnaci nýbrž také k jeho poklesu.

Zesilující averze, která se vůči církvi zvyšovala, z důvodů odklonu od jejích povinností, a k tomu přidružená situace ve společnosti, jež nastala po vlně „černé

³¹ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 144.

³² MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 36.

³³ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 219-220.

³⁴ Tamtéž, s. 227, s. 229.

³⁵ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 27.

smrti“, spolu s Václavovou slabou vládou, přidala na intenzitě při hledání nápravy soudobého stavu. V samotných církevních kruzích se začaly objevovat osoby, které s tímto stavem nebyly spokojené. Všechny tyto aspekty postupně vedly ke vzniku myšlenek na celkovou reformu církve.

2.2 Petr Chelčický

„[...] *Petr Chelčický náleží k nejvýznamnějším postavám českého středověku – k těm, které dorostly skutečně evropského formátu.*“³⁶

Doba, do které se tento významný český náboženský reformátor narodil, byla plná sociálních nejistot a zmatků. Společenské prostředí je vždy velice důležitým činitelem, který ovlivňuje budoucí jednání a názory, což se u osoby Petra Chelčického potvrzuje. Jeho současníci by nám jistě potvrdili, že ve svých názorech byl mnohdy nekompromisnější než radikální směry jeho doby.³⁷ Chelčického kritický hlas nebyl ojedinělý. Ostatně jak bylo výše uvedeno, hlasy nespokojenců se soudobým stavem sílily a lidé si žádali změn, jak v oblasti světské, tak v oblasti církevní, a to nejen v zemích Koruny české, ale také v dalších zemích středověké Evropy. Návrat k prvotní církvi a následování Kristova učení spojoval široký okruh lidí. Zatímco Chelčického názory jsou v jeho spisech zaznamenány, o jeho životě toho doposud příliš nevíme³⁸. Zde můžeme opět připomenout P. Sheldraka, který upozorňuje, že přístupné nám je pouze to, co bylo zaznamenáno³⁹ a zda jsou to zdroje relevantní, je pouze na posouzení odborné veřejnosti. Petr Chelčický po sobě zanechal větší počet spisů, o které díky jejich názorovému obsahu jeví odborná veřejnost zájem stále, což je také důvod, proč Chelčický neupadl v zapomnění a zájem o něj je stále živý. Tato část práce si neklade za cíl najít mezi mnoha protikladnými informacemi ty pravdivé. Pro lepší přiblížení dějinných souvislostí se pokusí učinit krátký přehled odborníky předkládaných možností.

Chelčického životní data se pohybují někde mezi roky 1370 až 1461 a místo narození je situováno do okolí obce Chelčice. A. Míka jako místo jeho narození uvádí blíže neurčenou usedlost poblíž jihočeské tvrze Chelčice.⁴⁰ Ostatně přímo obec Chelčice, jako Chelčického rodné místo, nejsou identifikovány ani publikací *Život v českých zemích ve středověku*.⁴¹ Otazník nad místem jeho narození není jediný, který není zodpovězen. V pátrání po životních datech můžeme začít u roku Chelčického narození. J. Boubín provádí bádání a dospívá k datu kolem roku 1380.⁴² Při stanovení tohoto roku si pomohl metodou vylučování pravděpodobných roků. Rok 1370 považuje Boubín za příliš časný, jelikož dle jeho výzkumu není pravděpodobné, že by Chelčický

³⁶ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 7-8.

³⁷ Tamtéž, s. 21.

³⁸ Tamtéž, s. 8.

³⁹ SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*, s. 21.

⁴⁰ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 14.

⁴¹ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 74.

⁴² BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 15.

byl vrstevníkem Jana Husa, „v tom případě by se dožil mimořádně vysokého věku“⁴³. Odmítá také rok 1390, protože sám Petr Chelčický ve svém spisu *Replika proti Rokycanovi* naznačuje, že začal psát ve svém pokročilejším věku. Boubín k tomu uvádí, že tento „přesně datovatelný traktát přitom pochází z roku 1421“⁴⁴. Pokud by se Chelčický narodil v roce 1390, jeho věk by byl přibližně 31 let a tento rok nemůže být považován za „pokročilejší“. Přesto se ve starších dílech o jeho životě nachází domněnka spisovatele A. Míky, že se náboženský myslitel narodil právě v roce 1390.⁴⁵ K tomuto roku se kloní taktéž J. Rokyta, který čerpá z podkladů našeho předního českého historika 19. století, Františka Palackého.⁴⁶ Pokud se nenalezne v jakémsi zapomenutém zdroji Chelčického doby konkrétní údaj jeho narození, u jeho místa a roku narození zůstane pouze u domněnek.

Na výše uvedené nejasnosti navazuje další, a to podstatně závažnější spekulace. J. Boubín se zabývá další hypotézou. Dle jeho názoru Petr Chelčický vlastně Chelčickým být vůbec nemusel. Boubín svým pátráním dochází k myšlence, že se může tato osobnost shodovat s jistým Petrem Záhorkou ze Záhoří, které se nacházelo nedaleko Chelčic u Vodňan. O tomto Záhorkovi jsou zachované údaje poněkud obsáhlejší, proto by nám paradoxně tato domněnka pomohla o „Chelčickém“ vypovědět více. Už jen místo narození se nám v tomto případě daří stanovit přesněji, tedy do obce Záhorčí.⁴⁷ Na tohoto Záhorku mohl mít rozhodující vliv jeho strýc Hostislav, díky němuž se Petr Záhorka zřejmě setkal s prostředím, které ho později v jeho reformních myšlenkách zformovalo.⁴⁸ Petr Záhorka nebyl příliš průbojný; nejsou žádné údaje o tom, zda vykonával nějaký úřad; máme pouze několik informací o jeho účasti při smírčích sporech ohledně majetkových záležitostí a svůj majetek využíval také pro výkupné za zajaté měšťany.⁴⁹ Záznamy o Záhorkovi sice končí v době před bitvou u Lipan, neznamená to však, že v této době zemřel.⁵⁰ Při rekapitulaci výše uvedeného tedy zjistíme, že informace o Záhorkovi také nejsou zcela podrobné, přesto můžeme sledovat konkrétnější stopu, nežli u informací o Petru Chelčickém.

J. Boubín samozřejmě není jediným autorem, který se zabýval hypotézou o Petru Záhorkovi. J. Rokyta se odvolává na podklady V. Chalupeckého, jenž Záhorku

---

⁴³ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž, s. 15.

⁴⁵ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 9.

⁴⁶ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 14.

⁴⁷ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 47.

⁴⁸ Tamtéž, s. 49.

⁴⁹ Tamtéž, s. 52-53.

⁵⁰ Tamtéž, s. 52.

s Chelčickým důrazně neztotožňuje.⁵¹ Naopak E. Petru není až tak radikálně odmítavý a teorii, že by tito dva muži byli ve skutečnosti pouze osoba jedna, připouští jako jednu z možných hypotéz.⁵² Proto nám vyvstává další otazník nad totožností Chelčického a je velice těžké určit pravdivé informace.

Vynecháme-li však hypotézu o Záhorkovi, můžeme pokračovat v pátrání po životě Chelčického. Taktéž jeho zařazení do sociální skupiny není zcela jednoznačné. Mezi jeho předpokládanými povoláními nalézáme ševcovství. J. Boubín uvádí, že od této profese je upuštěno již v polovině 19. století, jako reálnější přichází v úvahu stav kněžský, sedlácký, nebo zařazení mezi svobodníky, kteří byli v 15. století poměrně majetní a podléhali pouze králi.⁵³ A. Míka přichází s variantou privilegované třídy. Podklady pro své tvrzení nalézá ve faktu, že univerzitní mistři, jakožto i Rokycana, jednali s Chelčickým jako se sebou rovným, což nebylo u typu těchto lidí obvyklé. Lidé jejich postavení se často povyšovali nad poddaný lid.⁵⁴ Podíváme-li se na pohled E. Petru, s variantou šlechtického původu nesouhlasí. Jako pravděpodobnější uvádí hypotézu, že Chelčický byl „*sedlák nebo drobný zeman, který žil v jižních Čechách*“.⁵⁵ J. Boubín se přesto k šlechtickému původu Chelčického vrací, jelikož v jeho spisech nalézá indicie velice dobré znalosti šlechtického prostředí.⁵⁶ Ani zde tedy nenacházíme oblast Chelčického života, na které by se všichni jmenovaní autoři shodli.

Zřejmě jen málo osobností českých náboženských dějin dokáže odbornou veřejnost názorově rozdělit tak jako Petr Chelčický. Zaměříme-li se na jeho vzdělání, opět nenalezneme jednotný konsenzus. J. Rokyta se přiklání k podkladům, které nashromáždil F. Palacký. Tento český historik usuzoval, že Chelčický mohl navštěvovat univerzitu, avšak svá studia nedokončil. Palacký tak soudí dle jeho znalosti latiny, která nicméně nebyla dostatečná.⁵⁷ Palacký tedy u Petra Chelčického určité vzdělání vyššího stupně předpokládá, nikoliv až v takové kvalitě, aby odpovídalo některému z udělovaných titulů tehdejších univerzit. E. Petru se k vyššímu vzdělání Chelčického spíše nepřiklání.⁵⁸ S názorem E. Petru se ztotožňuje také J. Boubín. Ten uvádí, že Petr Chelčický nebyl absolventem univerzity, což ho odlišovalo od jeho současníků, kteří

---

⁵¹ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 15.

⁵² PETRŮ, Eduard. Úvod in: *CHELČICKÝ, Petr. Drobné spisy*, s. 8.

⁵³ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 16-17.

⁵⁴ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 12.

⁵⁵ PETRŮ, Eduard. Úvod in: *CHELČICKÝ, Petr. Drobné spisy*, s. 7.

⁵⁶ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 18.

⁵⁷ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 14.

⁵⁸ PETRŮ, Eduard. Úvod in: *CHELČICKÝ, Petr. Drobné spisy*, s. 9.

stejně jako on sepišovali náboženské traktáty a pojednání s obsahem zaměřeným na stav soudobé církve, jakožto i na názory aktuální.⁵⁹

Jak bylo na počátku této kapitoly napsáno, prostředí ve kterém se člověk narodí a vyrůstá, ovlivňuje jeho budoucí myšlenkový vývoj. Pro tuto situaci není důležité, zda Petr Chelčický pocházel přímo z Chelčic, nebo z nějaké tvrže poblíž této obce. Region, do kterého tato místa patřila, byl však ovlivňován přítomností husitských myšlenek. Husitské hnutí bylo možné ve dvacátých letech 15. století vystopovat v obcích Vodňany a Písek, tedy městech ležících poblíž Chelčic.⁶⁰ Zpočátku se Chelčický s Husovými myšlenkami, potažmo názory husitů ztotožňoval. K významné události v jeho životě došlo v době, kdy se rozhodl navštívit Prahu. Chelčický do Prahy přijel za účelem kázání Jana Husa v Betlémské kapli. Když se s ním poté osobně setkal, Jan Hus mu objasnil „výklad mnoha temných míst Písma, s nimiž si dosud nevěděl rady“⁶¹. Jak můžeme číst v úvodu k sebraným spisům Petra Chelčického, který sepsal E. Petrů, Chelčický se s Husem názorově rozešel v roce 1419, kdy dále odmítal tolerovat násilí, které bylo užíváno při obraně husitských stanovisek. Tím se Chelčický názorově postavil proti všem, kteří při obraně své víry používali násilí, mezi něž patřil dle Petra Chelčického také samotný Hus.⁶² Jan Hus byl sice z vyzývání k násilí, vzpouře a neposlušnosti obviněn také kostnickým koncilem, avšak P. Soukup uvádí, že Hus se tomuto nařčení urputně bránil. Používání násilí bylo zcela proti jeho přesvědčení.⁶³

Kromě Jana Husa můžeme najít mezi těmi, kdo Chelčického ovlivnili, také Jana Viklefa⁶⁴ nebo valdenské⁶⁵. Názorový rozsah Chelčického spisů je velice široký, s lehkou nadsázkou můžeme říci, že se vyjadřoval k téměř každé oblasti středověkého křesťanského člověka. J. Kadlec podává stručný výčet témat, která Petra Chelčického významně oslovovala. Mezi tato témata Kadlec zařazuje odmítnutí učení o očistci, jakožto i uctívání svatých, či některých svátostí, samozřejmě se stavil proti zmíněnému násilí, odmítal dělení středověké společnosti, nebo se stavěl do opozice jak proti

---

⁵⁹ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 13.

⁶¹ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 23.

⁶² PETRŮ, Eduard. Úvod in: CHELČICKÝ, Petr. *Drobné spisy*, s. 10-12.

⁶³ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 122-123.

⁶⁴ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 63.

⁶⁵ Valdenští vycházeli z učení bohatého lyonského měšťana Petra Valdese, který se rozhodl žít a hlásat chudobu, dále názorově následovali první apoštolskou církev, ve které neexistovalo církevní ani světské vykořisťování a panovala rovnost a svoboda. Čerpáno z: BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 19. Dále čerpáno z: MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 21.

církevní, tak světské moci.⁶⁶ V názorovém rámci Chelčického se odráží přísné plnění Písma svatého. Dle slov J. Boubína klade „*důraz na Písmo, které je pro něj takřka výhradním pramenem ke zjištění správných norem lidského chování*“⁶⁷. Chelčického přísná ideová kázeň se projevovala v jeho nekompromisnosti, „*odmítal uznat vše, co bible výslovně neuvádí*“⁶⁸. Chelčický velmi výrazně Písmo svaté rozděloval. „*Starý zákon shrnuje boží příkazy, udělené lidstvu před příchodem Krista na zemi, a řídila se jím předkřesťanská společnost. Nový zákon však shrnuje boží zákony, tlumočené lidstvu Kristem, a má proto rozhodující platnost pro křesťanskou společnost.*“⁶⁹

K výše uvedeným tématům se Petr Chelčický vyjadřoval zejména písemnou formou. Zanechal po sobě poměrně velké množství traktátů. „*Některé jeho práce byly již v 15. století označovány jako 'řeči'*“.⁷⁰ J. Boubín zmiňuje svůj velmi zajímavý postřeh. Všiml si, že Chelčického díla postrádají estetickou úpravu. Na podkladu tohoto postřehu ho můžeme označit za praktického myslitele, který má ve svých spisech na zřeteli hlavně obsah sdělení a to více než samotný slohový styl textu. Právě tento postřeh „*neuhlazeného*“ textu může být dalším hypotetickým vodítkem pro bližší identifikaci absence Chelčického vyššího vzdělání. Další zajímavý postřeh ohledně jeho spisů se vrací ke znalosti latinského jazyka. Zatímco jeho současníci, věnující se náboženským otázkám, píšou výhradně latinsky, Chelčický se ve svých spisech vyjadřuje pouze česky. Právě tento fakt může být důvodem jeho slabé znalosti latiny, což J. Boubín naopak považuje za výhodu. Petr Chelčický v návaznosti na tuto neznalost nebyl ovlivněn myšlenkami předchozích náboženských myslitelů, kteří své názory, jakožto i výklad Písma, sepisovali právě v latině. Pro Chelčického údajně tato díla zůstala nepřístupná.⁷¹ Několik desítek let před J. Boubínem se k Chelčického znalosti latiny vyjadřuje také A. Míka. Tento spisovatel zastává zcela opačný názor a tvrdí, že Chelčický latinu zčásti ovládal⁷² a mohl se tedy seznámit také s teologickými texty. Pokud bychom přijali hypotézu A. Míky, pak by důvod Chelčického česky psaných textů nebyl v jeho neznalosti latiny, nýbrž v jeho snaze, aby svými texty oslovil co nejširší pole čtenářů, a to i ve vrstvách, kterým byl latinský jazyk zcela nepřístupný. Svě

⁶⁶ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 286.

⁶⁷ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 69.

⁶⁸ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 63.

⁶⁹ Tamtéž, s. 106.

⁷⁰ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 69.

⁷¹ Tamtéž, s. 66, 68, 70.

⁷² MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 12.

texty Petr Chelčický mířil také do řad kněží,⁷³ aby jim tak skrze své spisy ukázal správnou cestu a odklonil je od špatného výkladu Písma.

Ohledně datace Chelčického úmrtí taktéž nezůstaly žádné přesnější podklady. J. Boubín nalézá poslední zmínku o Chelčickém z padesátých let, ze kterých existuje záznam, kdy se setkal s Řehořem a jeho skupinou. Chelčického pravděpodobný skon Boubín datuje právě do této doby. Dále Boubín pokračuje ve své hypotéze tvrzením, že pokud by Petr Chelčický žil po tomto setkání ještě nějakou dobu, jistě by s Řehořem a rodící se jednotou bratrskou navázal čilý písemný styk. Tato korespondence by se v úzkém okruhu představitelů jednoty zachovala pro budoucí generace.⁷⁴ A. Míka se však k těmto všem nejasnostem kolem života Petra Chelčického staví s nadhledem a zaměřuje se více na to podstatné. „*Nejistota datace úmrtí Petra Chelčického nás však příliš nermoutí. Neskonale důležitější než životní osudy a data jsou jeho díla a myšlenkový odkaz.*“⁷⁵

A jak Míka správně poznamenává, Chelčického díla skutečně nezůstala pro budoucí generace zapomenutá a bez odezvy. Jeho odkaz byl ohrožen v době pobělohorské, kdy se jeho díla, z důvodu své tematiky, objevila na seznamu zakázaných knih, jako texty spojené s protestantstvím.⁷⁶ Jeho spisy naštěstí toto pronásledování přežily a mohly tak být zachovány pro budoucí generace. Světlo světa spatřily opět v době národního obrození. Připomenutí spisů bylo zejména zásluhou F. Palackého, který je znovu oživil ve svém díle Dějiny národa českého.⁷⁷ Mezi další osobnosti, které se samotným Petrem Chelčickým, ale také jeho dílem zabývaly, byl na počátku 20. století dokonce budoucí československý prezident T. G. Masaryk. Mezi myšlenky, které Masaryk u něj vyzdvihoval, bylo odmítání násilí⁷⁸. *Budoucí československý prezident viděl v Chelčickém především velikou mravní osobnost a přímo vzor člověka [...]*.⁷⁹

Při ohlédnutí se za Chelčického životem je více než zřejmé, že nelze hovořit o faktech, spíše jen o domněnkách. Nad jeho životem se vznáší jeden veliký otazník. Jistotu nelze nalézt v datu a místu jeho narození, sociálním původu, vzdělání ani datu úmrtí. Dokonce nelze s jistotou říci, že Chelčický byl skutečně Chelčickým. Důvody, proč o Chelčického životě mnoho nevíme, jsou výše uvedené. Sám Chelčický o sobě

---

⁷³ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 67.

⁷⁴ Tamtéž, s. 16.

⁷⁵ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 140.

⁷⁶ Tamtéž, s. 144.

⁷⁷ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 163.

⁷⁸ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 146.

⁷⁹ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 167.

ve svých spisech nezanechal žádné důkazné svědectví, což neučinili ani jeho současníci. Použijeme-li poznámku A. Míky, skutečně důležitější než Chelčického život je pro nás jeho odkaz. Nelze ovšem opomenout všeobecný názor, že pro dokonalejší vhled do díla je vždy větší výhodou znát život autora, jakožto i prostředí, v němž žil a psal.

2.3 Jan Hus

„[...] *pro evangelické církve nejen v Čechách je významným předchůdcem (nebo též spoluvůrcem) reformace.*“⁸⁰

Zatímco život Petra Chelčického je zahalen do mlhavého oparu nejasností, o Janu Husovi máme informace komplexnější. Hlavním tématem této práce je nicméně Petr Chelčický a jeho názory na spásu, zatímco Husovy postoje slouží pro dokreslení Chelčického stanovisek. Husovi nelze upřít obrovský význam pro český národ. Jeho podstatný vliv je vidět zejména u husitského hnutí, jehož vznik byl iniciován právě Husovými názory a především odkazem z Kostnice. Dědictví jeho myšlenek bylo živé skrze reformní hnutí ještě mnoho let po jeho smrti a v určitých podobách dodnes. Tato kapitola nám zároveň přibližuje dění v českých zemích a postoj Říma nejen k českému kazateli, nýbrž ke stylu duchovního života v českém království, ve kterém začal vznikat čím dál tím hlasitější odpor vůči církvi.

Český kazatel a církevní reformátor „*se narodil kolem roku 1370 (mladší tradice uvádí rok 1369) v Husinci u Prachatic*“⁸¹, o kterou obec se konkrétně jedná, je však doposud nejasné.⁸² Byl synem chudších rodičů, přesto dosáhl v oblasti vzdělání dobrých výsledků. Po dokončení základního vzdělání se upnul na církevní dráhu, z tohoto důvodu začal navštěvovat pražskou univerzitu. Studium na univerzitě zakončil v roce 1393 titulem bakaláře svobodných umění. Za tři roky poté ukončil navazující studium s titulem magistr a dále studoval na teologické fakultě. Toto studium zakončil vysvěcením na kněze v roce 1400. Dva roky nato byl jmenován správcem Betlémské kaple⁸³, zde se začal věnovat kazatelské činnosti⁸⁴. Právě na půdě této kaple započal Jan Hus rozšiřovat myšlenky J. Viklefa. „*Kaple betlémská a Wyclif učinily z Husa, čím byl.*“⁸⁵ Zde můžeme najít počátky myšlení, které se stalo v českém prostředí reformním („*reformare značí latinsky přetvořit, obnovit, zlepšit*“⁸⁶) a kolem Mistra Jana Husa, kazatele a zároveň rektora univerzity Karlovy, započala vznikat skupina stejně smýšlejících. V tu dobu možná ani sám Jan Hus nedokázal dohlédnout veškeré následky, které jeho názory způsobí. Spisovatel P. Soukup, popisuje Husa jako

---

⁸⁰ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 7.

⁸¹ Tamtéž, s. 24.

⁸² KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 247.

⁸³ Označení kaple je v tomto případě dosti zavádějící a navozuje dojem malé stavby pro několik málo posluchačů. V případě Betlémské kaple jde však o stavbu, která pojme přibližně 3000 posluchačů. Čerpáno z: KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 54.

⁸⁴ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 24.

⁸⁵ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 248.

⁸⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 153.

obratného kazatele a dodává, že Husův záměr, pod kterým přijal funkci kazatele v Betlémské kapli, se lišil od ostatních kněží.⁸⁷ Většina duchovních však hledala v takovýchto funkcích především existenční zajištění v podobě obročí. Naopak reformní kazatel, více než zajištění obživy, viděl v plnění tohoto úkolu možnost zprostředkovat široké veřejnosti názory, kterým zasvětil svůj život.⁸⁸ Jeho kázání v Betlémské kapli nezůstalo bez odezvy. Představitelé církve žádali zakročení proti tomuto kazateli, avšak Jan Hus měl v té době stále mocného ochránce v osobě českého krále Václava IV., a to až do roku 1412. Do té doby panovník s Husem mnohé názory sdílel. Václavova ochrana kazatele skončila právě v roce 1412, v této době se již Husova aktivita začala značně rozcházet s královou politikou a zejména s jeho zájmy.⁸⁹ Odpustky se staly jedním z důvodů rozkolu mezi kazatelem a králem. Václav s prodejem těchto odpustků souhlasil ze stejného důvodu, proč tuto aktivitu církev vykonávala. Panovníkovi z prodeje odpustků plynul nemalý podíl. Zatímco tyto odpustky byly trnem v oku kazateli, Václavův odklon od Jana Husa lze spatřit v jeho snaze zachovat svou pověst na poli evropské politiky. Ze zahraničí se totiž začaly směrem ke králově osobě ozývat hlasy, které Václava označovaly za podporovatele kacířů.⁹⁰

Po Václavově odklonu od Jana Husa již církevním kruhům nestálo v cestě nic, co by zabránilo vyhlášení papežské klatby nad kazatelem. Podnětem k tomuto církevnímu úkonu se stala Husova ignorace předvolání k soudu. Hus byl obviněn z obhajoby Viklefových spisů.⁹¹ Kazatel se v souvislosti s těmito okolnostmi raději ještě v průběhu roku 1412 stáhnul z Prahy na venkov, kde ale ve svých kázáních nepřestal.⁹² Právě tato jeho pokračující kazatelská činnost neunikla pozornosti církve a Hus byl v roce 1414 předvolán na koncil do Kostnice. Tento církevní sněm svolal římsko-německý král Zikmund vzhledem k dlouhodobě trvajícím papežskému schizmatu.⁹³

V nastalé situaci se na okamžik jeví, že se objevil další Husův ochránce v osobě Václavova bratra Zikmunda. Pod jeho ochranným glejtem vjížděl Jan Hus do Kostnice s určitou zárukou bezpečí. Je již jen otázkou spekulace, zda si Zikmund skutečně neuvědomil, že tato průvodní listina může Husovi zajistit bezpečí pouze před světskou mocí, tedy před možnými zásahy ze strany šlechticů, městských a vesnických

---

⁸⁷ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 34.

⁸⁸ Tamtéž, s. 31.

⁸⁹ Tamtéž, s. 110.

⁹⁰ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 159.

⁹¹ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 30.

⁹² KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 254.

⁹³ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 30.

představitelů⁹⁴, kdežto před mocí církevní listina pozbývala váhy. „*Glejt neposkytoval ochranu před církevním soudem koncilu!*“⁹⁵ Ať už si král uvědomoval bezcennost listiny či nikoliv, po neblahém vývoji v kazatelově kauze pro něj vymohl alespoň veřejné slyšení.⁹⁶

Přestože Zikmund vystavil pro Jana Husa zmíněný glejt, králův postoj v Husově případě není zcela jednoznačný. Jak se panovník vyjádřil, proces s kazatelem byl pro něj doslova „*ostatní maličkosti*“⁹⁷. Mnohem významnějším problémem bylo v jeho očích odstranění papežského schizmatu, což byl skutečný důvod svolání koncilu.⁹⁸ Zpočátku měl Jan Hus královi podporu, ale podobně jako u Zikmundova bratra se časem tato náklonnost pod tlakem okolností od kazatele odvrátila. U Zikmunda se důvodem ztráty této sympatie stala Husova tvrdošijnost v setrvání na svých názorech, slovy koncilních představitelů, trvání na „*kacířských bludech*“. Můžeme říci, že Zikmundův odklon od Jana Husa byl od krále víceméně pragmatický kalkul. Samotný Zikmund se obával, že Jan Hus po ukončení soudu, pokud by své učení odvolal, bude pokračovat ve své činnosti. Dle záznamů Petra z Mladoňovic, který byl průvodcem kazatele na koncil, se král vyjádřil, aby Husovi nebylo věřeno, pokud by chtěl odvolat, a měl by tedy být odsouzen, „*aby více nerozséval ony bludy*“⁹⁹. Zikmund se dokonce měl nechat slyšet, „*že pod tvrdošijným kacířem by sám zapálil hranici*“¹⁰⁰. V tuto osudnou dobu si budoucí císař Svaté říše římské neuvědomil, jak dalekosáhlé následky bude mít Husova poprava. Nemůžeme to králi dávat za vinu, jelikož si následující události nemohl uvědomit zřejmě nikdo. Rozhodně se nedá proces s Janem Husem označit za „*maličkost*“. Smrt kazatele rozdmýchala sílicí plamínek husitské revoluce. Na několik let se toto hnutí stalo důležitou součástí života obyvatel v českých zemích a zároveň zaměstnávalo evropská křižácká vojska, která byla vysílána na potlačení českých reformních myšlenek, jakožto i jejich představitelů. Toto byly důsledky Husovy popravy, které vedly k dalšímu rozkolu uvnitř církve.¹⁰¹

Hlavními důvody Husovy obžaloby v Kostnici se staly nejen jeho veřejná kritika církve, nýbrž zejména obhajoba Viklefova učení, u něhož našel svůj názorový základ. Bod, ve kterém se Hus s Viklešem shodoval, byla právě kritika církve. Anglický teolog

---

⁹⁴ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 104.

⁹⁵ Tamtéž, s. 104.

⁹⁶ Tamtéž, s. 104.

⁹⁷ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 162.

⁹⁸ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 160.

⁹⁹ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 105.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 163.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 173.

prosazoval nápravu shora, tedy skrze panovníka a šlechtu¹⁰², jistě by neschvaloval jakési revoluční výboje zespodu. Přesto byly jeho provokativní spisy jakousi inspirací pro české reformní snahy. V Čechách se tyto spisy staly známými díky překladům Jeronýma Pražského, avšak již v roce 1403 bylo čtyřicet pět Viklefových tezí odsouzeno mistry pražské univerzity.¹⁰³ V tomto období stále na univerzitě převažovaly hlasy německy mluvících mistrů a studentů¹⁰⁴, tudíž protesty českého univerzitního osazenstva, kterému byly Viklefovy spisy přeci jen bližší, vyznívaly do prázdna.¹⁰⁵ Tento akt odsouzení měl za následek předzvěst budoucích následků pro toho, kdo bude i přesto obhajovat jeho učení. Z tohoto důvodu nebyl ani Hus ušetřen pozornosti církevních představitelů. „Žaloby proti němu se sbíraly už od roku 1408.“¹⁰⁶ Právě Viklef se tak stal neúmyslnou osudovou jiskrou, která podpálila hranici pod českým kazatelem.

Pod vlivem Viklefových názorů, které přijal český kazatel za své, probíhaly jeho snahy navrátit „na správnou cestu pobloudilou církev“¹⁰⁷. Také v Husových očích byla církev zatížena hromaděním majetku, prodejem odpustků nebo vybíráním desátků¹⁰⁸, a proto požadoval její návrat k chudobě prvotní církve¹⁰⁹. Jan Viklef dále za jediný a správný základní zdroj otázek týkajících se víry považuje pouze Písmo svaté¹¹⁰, v čemž můžeme spatřit pozdější ovlivnění Petra Chelčického. Rovněž Hus požaduje, na podkladě Viklefových názorů, následování pouze pravé víry, jež nachází výhradně v autoritě Ježíše Krista. Hus se proto přiklání v oblasti víry k individuálnímu přístupu každého věřícího, čímž se církevní instituce výrazně odsouvá do pozadí. Ze strany kazatele se tak vyvíjí určitý pomyslný tlak na iniciativu každého křesťana, pouze v Kristovu zákonu je možné se dobrat skutečné pravdy.¹¹¹

P. Soukup nás seznamuje s Husovými názory, které lze vyčíst z jeho spisu *De sex erroribus* (O šesti bludech): Jan Hus zde napadá kněžskou „drzost“, kdy duchovní

---

¹⁰² ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 154.

¹⁰³ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 28.

¹⁰⁴ Ke změně poměrů na univerzitě došlo až roku 1409, přesněji 18. ledna, kdy byl Václavem IV. vydán Dekret kutnohorský, kterým se změnil poměr hlasů dle národů na pražské univerzitě ve prospěch Čechů, oproti ostatním „německy mluvícím“ národům. Češi obdrželi hlasy tři, oproti národům ostatním, které měly od této chvíle hlas pouze jeden. Čerpáno z: KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 251.

¹⁰⁵ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 45.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁷ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 154.

¹⁰⁸ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 252-253.

¹⁰⁹ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 94.

¹¹⁰ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 246.

¹¹¹ HRABÁK Josef. Úvod in: HUS, Jan. *O církvi*, s. 12.

předkládají laikům svoji neprávem přičítanou moc tvoření těla Kristova při podávání eucharistie; dále kněží kritizuje za víru v Pannu Marii a další svaté, nebo dokonce samotného papeže přičemž pravá víra je pouze víra v Boha; Hus také odmítá nesprávné počínání kněží, kteří se lidem snaží namluvit, že jsou oprávněni odpouštět hříchy, avšak dle Jana Husa tuto moc ve svých rukách duchovní nemají; obrací se také proti světské moci a její falešně nabyté víře, že lidé mají povinnost poslouchat jakýchkoliv jejích rozkazů, i těch nespravedlivých; dále se zmiňuje o neplatnosti nespravedlivě uvalené klatby, ve které je sám osobně zainteresován; v posledním bodě samozřejmě kritizuje aktuální obchod se svátostmi, proti kterým vystupuje velice rozhodně.¹¹²

Církevní otcové, v rámci odsouzení spisů anglického reformátora, nařídili vykopat a spálit Viklefovy ostatky. K tomuto úkonu však došlo až v roce 1428.¹¹³ Pokud v roce 1415 k Husovu názorovému vyhranění přidáme jeho zarputilost při obraně právě Viklefova učení, tragédie v Kostnici byla dokonána. Jan Hus si popřením odvolání Viklefova reformního učení odmítl zachránit život.¹¹⁴ J. Kadlec vyslovuje určitou hypotézu týkající se volby nového papeže. Pokud by otcové koncilu vyřešili nejprve záležitost, kvůli které byl koncil skutečně svolán, a zvolili v prvé řadě papeže, ubíraly by se zřejmě životní osudy Jana Husa jiným směrem. „*Papežové v podobných případech jednají klidněji a mírněji než taková bouřlivá shromáždění.*“¹¹⁵ Jan Hus byl upálen 6. července 1415.¹¹⁶

Jak je z kapitoly zřejmé, pro Husův život byly bezpochyby klíčové Viklefovy názory. Tyto považoval za natolik zásadní pro napravení duchovního života nejen laiků, ale také samotné církve, že se rozhodl kritické názory neodvolat ani pod hrozbou smrti. Jeho odkaz zůstal po jeho upálení zachován v revolučním husitském hnutí, které ovlivnilo životy mnoha lidí nejen v českém království.

Zatímco v předchozí kapitole nalézáme informace, že Petr Chelčický se s Janem Husem setkal, a Chelčický byl Husem ovlivněn, jejich životy se odvíjely zcela odlišnými směry. Chelčický, z působiště českých končin, sledoval nespravedlivý proces s českým kazatelem prostřednictvím zpráv, které do Čech z Kostnice pronikaly. Přestože oba tito čeští reformátoři vycházeli víceméně ze stejných názorů, rozdíl byl v prezentaci jejich myšlenek. Zatímco Chelčický nebyl osobou tolik známou mezi širší veřejností, o Husovi díky kazatelské činnosti věděla masa lidí. A snad právě tento fakt

¹¹² SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 97.

¹¹³ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 94.

¹¹⁴ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 166.

¹¹⁵ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 262.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 255.

způsobil, že byl Chelčický uchráněn veřejného procesu kvůli svým názorům, zatímco Jan Hus se soudu bohužel nevyhnul. Odkaz Jana Husa se stal důležitým pro budoucnost českých zemí a inspirací k prosazování reformních názorů.

2.4 Husitské Čechy

„Války husitské skončily největším vítězstvím české šlechty a porážkou královské moci.“¹¹⁷

Po smrti Jana Husa se v českém království zvedla vlna odporu proti kostnickému procesu a odsouzení Husových myšlenek. Místo rozeznání „kacířských mraků“, které se před několika lety objevily nad královstvím, došlo naopak k většímu semknutí ve jménu reformy katolické církve a společnému postupu mnoha venkovanů, měšťanů, ale také šlechticů. Několik let se české země zmítaly ve zmatcích a bojích o nadvládu jednoho z náboženských směrů. Na jedné straně katolická církev a na straně druhé nově zformované husitské hnutí. I v této době Petr Chelčický stále trval na svém radikálním odporu k užívání násilí, v čemž ho budoucí události husitských válek víceméně s konečnou platností zformovaly.¹¹⁸ Ve jménu svých radikálních názorů se tak dostal do opozice nejen vůči katolické církvi, nýbrž také vůči táborským a vůbec celému husitskému hnutí. Můžeme tedy s lehkou nadsázkou říci, že stál osamocen v opozici proti všem.

Nepříznivý vývoj následujících událostí se rozhodně neshodoval s Chelčického idejemi o nenásilném průběhu reformace církve a současně jejímu návratu k prvotnímu stavu. Pod vlivem očekávaného příchodu Posledního soudu se věřící scházeli na horách.¹¹⁹ Právě zde můžeme vidět zárodky nově se rodícího reformního hnutí, ostatně tyto shromáždění na horách vnímal pozitivně také Chelčický. *„Poutě na hory považoval za pravou cestu k nápravě lidstva a za počátek návratu k prosté nezkažené křesťanské církvi.“¹²⁰*

Poslední soud však nepřicházel, situace v království byla napjatá, důležitou roli v těchto poměrech hrály také již zmíněné následky morových epidemií. Není náhodou, že ke „krizi víry“ docházelo ponejvíce v oblastech kolem pěti českých měst (Plzeň, Klatovy, Louny, Žatec a Slaný), ve kterých následky moru byly nejvýraznější. Bezmoc, hlad a životní nejistota byly příčiny, které vedly ke kritizování církve, jež byla považována za největšího porušitele božího zákona.¹²¹ Nespokojenost se současným stavem dosáhla vrcholu dne 30. července 1419. V tento den se zástup lidí, pod vedením Jana Želivského, odebral na novoměstskou radnici, kde proběhla první pražská

¹¹⁷ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 283.

¹¹⁸ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 74.

¹¹⁹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 161.

¹²⁰ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 29.

¹²¹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 161.

defenestrace. Protireformní konšelé byli vyhozeni z oken radnice.¹²² Husitská revoluce tak odstartovala a české země, spolu se značnou částí Evropy, začaly žít pod vlivem událostí odehrávajících se v malém hnutí uprostřed evropského kontinentu. Téměř 20 let probíhaly více směrné boje, které se odehrávaly uvnitř království mezi katolíky a husity. Husitské hnutí se muselo postavit také útokům zvnějšku v podobě křížáckých výprav¹²³ a dokonce vznikaly spory uvnitř samotného hnutí.

Tyto názorové spory hnutí oslabovaly a zejména z důvodu odlišných věroučných stanovisek se postupně husitské hnutí rozdrobilo na několik frakcí. V království se objevili husité umírnění, jejichž střed tvořili zejména příslušníci panstva a nižších šlechticů, kteří se nechali strhnout myšlenkami Jana Husa. Můžeme říci, že samostatný husitský proud tvořilo samo město Praha, jehož obyvatelé stáli názorově někde uprostřed mezi těmito umírněnými a radikály. Více k radikálnější skupině táborů tíhli severočeští husité se základnami zejména ve městech Žatec a Louny a poslední (radikální) proud tvořili již zmínění táborité spolu s orebity. Orebité se po smrti Jana Žižky, ve jménu jeho odkazu, přejmenovali na sirotky.¹²⁴

V Chelčického spisech můžeme nalézt zmínky o jeho diskuzích s husitskými duchovními představiteli, zejména však z radikálního tábořského proudu. Tato skupina se usadila v místech, kde o něco později bylo založeno město Tábor¹²⁵. Prozatím zde byl jen stejnojmenný kopec¹²⁶, na kterém se věřící scházeli k modlitbám. Tito táborité měli, oproti umírněnějším husitským směrům, poněkud radikálnější názory. V problematice eucharistie popírali reálnou přítomnost Krista v této svátosti a způsob vnímání přítomnosti Ježíše v chlebu a víně považovali za modloslužbu. Dále odmítali existenci očiště, čímž byl de facto popřen význam almužen, modliteb a mší za zemřelé, navíc k tomu lze u nich najít další radikálnější věroučné názory.¹²⁷ Zcela pod vlivem Husova odkazu se, nejen názorově, střetli s katolickou církví. Jejich kritika mířila proti dogmatické katolické víře ve svou absolutní moc. Táborité naopak „[...] přiznávali každému věřícímu právo zkoumat výnosy církevní vrchnosti co do jejich souladu s božím zákonem [...]“.¹²⁸ Ve jménu těchto idejí měl tak každý jednotlivec právo pochybovat o pravomoci katolických kněží, včetně moci papeže. Názorová linie církve užívání vlastního rozumu zcela odmítala, a dokonce ovládala myšlení „tisíci

¹²² KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 79.

¹²³ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 167-170.

¹²⁴ Tamtéž, s. 163-165.

¹²⁵ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 270.

¹²⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 164.

¹²⁷ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 270-271.

¹²⁸ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 180.

*neviditelnými pouty*¹²⁹. Byl to víceméně obranný mechanismus víry v podání katolických duchovních v duchu myšlenek, čím méně přemýšlí, tím méně mají otázek.

Přestože se v mnoha věroučných otázkách husitské hnutí rozdělilo na jednotlivé proudy, lze definovat alespoň několik málo bodů, které byly společné pro všechny husity napříč jednotlivými směry. Na těchto se shodli přední husitští představitelé na sněmu v Čáslavi již v roce 1421. Čáslavský sněm přijal čtyři pražské artikuly. Jejich obsah, uveden ve velmi stručné podobě, zahrnoval: 1. Svobodné kázání slova Božího, kněz měl kázat v národním jazyce, nikoliv v latině. 2. Přijímání pod obojí, tedy rovnost všech. 3. Zákaz světského panování církve, vzdání se majetku. 4. Trestání smrtelných hříchů.¹³⁰ Právě druhý bod pražských artikulů, tedy přijímání pod obojí způsobou, se stal hlavním rysem husitského hnutí. Tento obřad přijímání eucharistie, jak chleba, tak vína, byl poprvé proveden ještě za časů Husova života, přesněji v době probíhajícího soudu v Kostnici. Uskutečnil ho Jakoubek ze Stříbra a v rámci tohoto obřadu přijali víno také laici. Katolická církev tuto svátost doposud podávala ve formě odlišné, při níž víno (krev Páně) a chléb (tělo Páně) přijímá kněz, kdežto laik přijímá pouze chléb.¹³¹ Po Husově upálení se právě kalich stal symbolem rovnosti mezi laiky a kněžstvem, a zůstal tak pevně zakořeněn v husitském vyznání.¹³²

Společný postup všech husitů nebyl pouze v rámci této duchovní problematiky. Také v rovině politické se dokázali spojit a odmítli Václavova bratra, Zikmunda, uznat za svého krále. Husité vystupovali jak proti katolické církvi, tak proti zmíněnému Zikmundovi. Toto vedlo ke spojení papeže se Zikmundem a k jejich společnému postupu. Papež shromáždil vojsko, v jehož čele stanul právě Zikmund, a toto vojenské uskupení se vydalo do kacířských Čech. Zde však nebylo dosaženo plánovaného vítězství a díky spojení husitských sil byl vytvořen účinný odpor proti nepřátelskému vojsku.¹³³ Všechny křížácké výpravy, které byly na české území vyslány, skončily prohrou. Vítězství husitů mělo ještě jeden následek v podobě úplného zlomení mocného aparátu katolické církve uvnitř českého území.¹³⁴ „*Poprvé v historii se všemocná církev musela sklonit před 'kacíři' a jednat s nimi nikoliv jako soudce a vítěz, ale jako rovný s rovným.*“¹³⁵ V průběhu těchto válek proti revolučnímu husitskému hnutí se husitům zároveň dařilo pronikat na sousední území a podnikat takzvané „rejsy“ (dnes nazývané

¹²⁹ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 19.

¹³⁰ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 82-83.

¹³¹ Tamtéž, s. 82.

¹³² MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 25.

¹³³ Tamtéž, s. 34-35.

¹³⁴ Tamtéž, s. 74.

¹³⁵ Tamtéž, s. 75.

„spanilými jízdami“). Důvodem bylo nejen šíření jejich ideálů za hranice vlasti, nýbrž také záměry ekonomické a hospodářské¹³⁶, mnohdy bychom mohli říci spíše loupeživé.

Jakmile si církev společně se Zikmundem uvědomili, že silou zbraní křížáckých vojsk husitskou revoluci nepotlačí, bylo v roce 1433 v Basileji zahájeno se zástupci husitů jednání. Mezi nejdůležitějšími body byla diskuze nad čtyřmi pražskými artikuly. Pro závěrečné výsledky jednání se vžil název kompaktáta.¹³⁷ První dojem vystávající z těchto diskuzí můžeme jednoznačně označit za vítězství husitů. S velkým odstupem na jednání v Basileji pohlíží A. Míka, který tyto výsledky nehodnotí zcela jako jejich vítězství. Jak píše ve své publikaci, pro další vývoj husitského hnutí přinesly výsledky také negativní efekt. Někteří pražští mistři, v čele s Janem Rokycanou, se poněkud odklonili od svých ideálů, za které původně povstali a vytvořila se tak mírnější opozice proti církvi. Spokojili se s výsledky jednání, čímž velice výrazně omezili svůj původní program.¹³⁸ J. Kadlec k tomuto tragickému okamžiku ideových ústupků dodává. „*Ze zásad, které vytyčili husitští oprávcí církve na úsvitě bouře a pro které vedli husitští politikové a vojevůdci dlouhé války, bylo dosaženo tak málo, že tyto zisky nebyly naprosto úměrné úsilí a obětem pro ně přineseným, zvláště když se ukázal i rub těchto těžce dobývaných a stále nezaručených novot.*“¹³⁹

Stále nicméně existovaly radikální proudy, které ze svých počátečních zásad nehodlaly ustoupit. K tragické události v celé krátké historii husitského hnutí došlo v roce 1434, kdy povstal husita proti husitovi. Revoluční husitské hnutí tak porazilo samo sebe. Příslušníci umírněné strany se spojili s katolickou církví a společným postupem vyšli do boje proti husitským radikálům. K osudné události, která nastala 30. května 1434 u Lipan A. Míka doplňuje: „*Co se nepodařilo statisícovým armádám křížáků, provedlo české panstvo*“¹⁴⁰. Také Petr Chelčický sledoval dění kolem bitvy u Lipan. Konečné vítězství umírněných husitů, spolu s katolíky, přijal odměřeně. Názorově nebyl přikloněn ani k jedné ze stran husitských proudů, respektive měl k oběma určité výhrady.¹⁴¹

K plnému potvrzení kompaktát došlo v Basileji v roce 1436, tedy dva roky po této ideové „bratrovraždě“. Konečný výsledek stvrzení kompaktát, který obsahoval jen nepatrné ústupky vůči husitskému hnutí, se za vítězství snad ani pokládat nedá. Jakmile

¹³⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 172.

¹³⁷ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 276-277.

¹³⁸ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 87.

¹³⁹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 279.

¹⁴⁰ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 97.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 97.

byla v Jihlavě téhož roku kompaktáta vyhlášena, Zikmundovi, již jako císaři Svaté říše římské, nebránilo už nic v cestě k jeho volbě českým králem.¹⁴² Ani když císař kompaktáta potvrdil, neznamenalo to konečné vítězství. Zanedlouho došlo ke smutnému prozření, samotné činy římského císaře a nyní také českého krále, spolu s katolickou církví, byly konány mimo hranice kompaktát. Jak císař, tak církve jednali, jako kdyby žádná kompaktáta neexistovala.¹⁴³

Zikmund však českým zemím nevládl dlouho. Počátkem prosince roku 1437 zemřel. V tu chvíli nastala otázka jeho nástupnictví na uvolněný český trůn. Za možného kandidáta připadal v úvahu Zikmundův zeť Albrecht Habsburský. Ten však byl zatvrzelým odpůrcem husitské církve.¹⁴⁴ Zatímco výše zmíněné výsledky bitvy u Lipan přijal Chelčický téměř lhostejně, ovládnutí českých zemí Albrechtem a následující události ho velice děsily.¹⁴⁵ Císař Albrecht se sice českým králem stal, ale jeho vláda netrvala dlouho, necelé dva roky, v letech 1437-1439.¹⁴⁶ Interregnum trvalo 14 let od smrti Albrechta do nástupu jeho syna Ladislava Pohrobka. Ani vláda Ladislava nebyla časově dlouhá. Jeho nástup se datuje do roku 1453, avšak již v roce 1457 jako velice mladý zemřel. O několik měsíců později byl českým králem zvolen Jiří z Poděbrad.¹⁴⁷

Dle dostupných údajů žil Petr Chelčický ještě krátce po nástupu Jiřího z Poděbrad. V průběhu této kapitoly je možné zachytit několik odkazů na Chelčického názory ohledně situace v českých zemích této doby. Ať už se jedná o počátky husitského hnutí a poutě na hory, o jeho víceméně lhostejné přijetí výsledků bitvy u Lipan, nebo negativní postoj k volbě Albrechta za českého krále. Na husitské revoluci Petr Chelčický jistě mohl ocenit šíření českého jazyka. Husitští duchovní vedli kázání a bohoslužebné obřady v češtině, čímž začala latina ustupovat do pozadí.¹⁴⁸ A jak bylo dříve uvedeno, také Chelčický psal výhradně v českém jazyce. Jakékoliv zmínky o jeho názoru na krále Jiřího však již nenacházíme. V následujících kapitolách přiblížíme názory Petra Chelčického na hlavní téma této práce, tedy na cestu spasení lidstva, zde se v některých oblastech názorově s husity rozcházel. Polemiku vedl zejména s duchovními tábořského proudu.

---

¹⁴² KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 83.

¹⁴³ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 100.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 101.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 101.

¹⁴⁶ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 178.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 179.

¹⁴⁸ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 290.

3. Spása

„Spása je proces, který věřícím umožní získat poznání (řecky: gnósis) vlastního božského původu, což jim pomůže osvobodit se od uvěznění na Zemi.“¹⁴⁹

Lidská povaha má v sobě zakódovanou odjakživa touhu. Člověk touží po majetku, po krásných předmětech, po úspěchu, zkrátka po všem možném, na co si jen vzpomeneme. V určité době a za určitých okolností se tyto tužby naplnit mohou. Tyto tužby bychom mohli označit za nízké a netrvalé. Mimo tyto jmenované člověk touží také po tom, aby nezemřel. Jakmile se člověk setká ve svém okolí se smrtí, a není mu tato zkušenost lhostejná, začne si uvědomovat svoji konečnost. V tu chvíli začne opět toužit, tentokrát právě po nesmrtelnosti. A středověkému člověku je předložena možnost jak získat nesmrtelnost cestou víry v Boha. Mimo touhy v člověku, jako tvorů zvědavém, začne docházet ke kladení řady otázek, mezi nimiž vyčnívají otázky typu: jak se může člověk stát Bohu milým, co má pro svou spásu činit a naopak co nečinit. Odpovědí na tyto otázky existuje řada. Zde bude předložen názor Petra Chelčického, který bude konfrontován s názory jeho doby na cestu ke spasení.

Struktura Chelčického cesty ke spáse lidstva je touto prací započata u svobody lidské vůle. Člověk se skrze svoji svobodnou vůli může rozhodnout pro cestu k Bohu. Druhá možnost je cesta hříchu, která je zde také nastíněna. Vzhledem k další stránce lidské povahy, konkrétně jeho potřebě sdružovat se do společenství, je zmíněn také vztah k světské moci. Práce předkládá Chelčického názory v oblasti nejlepšího postoje člověka ke světskému zřízení, aby si svoji cestu k Bohu a spasení neuzavřel. V tom samém duchu je rovněž zaznamenán vztah ke katolické církvi, která je v době Petra Chelčického považována větší měrou za negativního průvodce k Bohu. Příčin tohoto záporného pohledu na církev, zejména u Chelčického, můžeme vyjmenovat více. Mezi nejzávažnější pochybení církve považuje nesprávné udělování svátostí nebo dokonce vytvoření fiktivního místa mezi nebem a peklím, tedy očištění, který striktně odmítá.

Po tomto negativním výkladu, čemu se musí člověk při své cestě za božím milosrdenstvím vyvarovat spolu s určením správného směru v úhlu pohledu Petra Chelčického, se práce věnuje tématům v pozitivnějším duchu, které samozřejmě také obsahují určitá varování před odchýlením se ze správného směru. Prostor v závěru práce je věnován správné víře, která vede k Bohu a jeho milosti, a nakonec je naznačen také samotný závěr cesty ke spáse, tedy završením milostí i samotným spasením.

---

¹⁴⁹ Tento pohled na spásu patří zastáncům gnosticizmu, náboženské skupiny z období pozdního klasického starověku. Čerpáno z: McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 54.

3.1 Svoboda lidské vůle

„Vodu i oheň položil před tebe, vztáhni svou ruku,
po čem chceš.“ [Sír 15;16]

Zamyslíme-li se nad nejlepším začátkem cesty ke spáse, bude se zřejmě jevit jako nejrozumnější počátek úvaha, zda se člověk k této spáse může přiblížit sám, nebo má svoji cestu jednoznačně danou, neboli determinovanou. V této problematice tak narazíme na spor mezi zastánci svobody lidské vůle proti zastáncům predestinace (předurčení). Pokud bychom měli na výběr pouze tyto dvě možnosti, bylo by to jednoduché. Naskytá se nám ovšem i možnost ležící mezi svobodou a predestinací. Kombinace různých svobod a předurčení, předurčení a svobod. Často se dočteme o názorech, že člověk svobodu lidské vůle má, avšak Bůh mu tuto svobodu může omezit, ovlivnit nebo přesměrovat.

Pokud se zaměříme na zmíněné dva krajní tábory, zjistíme, že často užívají stejného textu s odlišným výkladem, zcela ve jménu svého stanoviska. Jedním z příběhů, který užívají obě strany, je lotrovo obrácení před ukřižováním [L 23;39-43]. Zastánce predestinace bude tvrdit, že lotr byl již dopředu předurčen ke svému obrácení a jeho předem daný osud byl dokonán zcela dle božího záměru právě ve chvíli, kdy se před svou smrtí k Bohu skutečně obrátil. Naproti tomu zastánce svobodné vůle bude názoru, že se lotr svojí svobodnou vůlí rozhodl v poslední hodinu uvěřit v Boha a zpytovat své svědomí, jehož výsledkem je udělení milosti samotným Ježíšem. Nacházíme zde ideální příklad výkladu textu dle čtenářova záměru, pod kterým text čte. V této práci se nedozvíme, kde se skrývá pomyslná pravda a jak to ve skutečnosti je. Budou zde přiblíženy pohledy doby Petra Chelčického, jakožto i názory na toto téma jeho samotného.

Při zkoumání pohledu Chelčického na svobodu lidské vůle, bychom se mohli spokojit se shrnutím jeho názoru v díle J. Rokyty: „*Pro Chelčického je člověk svobodná bytost se svobodnou vůlí, darovanou mu od Boha. Možnost volby je mu vlastní*“¹⁵⁰. Při podrobnějším zaměření na toto téma lze zaměřit k primárním zdrojům, konkrétně ke spisu *Řeč sv. Pavla o starém člověku*. Chelčický zde cituje apoštola Pavla. „*Protož i mieni Apoštol, aby u vóli, v úmysle a v skutciech nekraloval hřiech v tom smrtedlném těle, maje v něm založení, aby v něm nebyl konán v zlých skutciech, aby neměl královstvie v něm, aby vaše těla smrtedlná byla hodna královstvie nesmrtedlného.*“¹⁵¹

¹⁵⁰ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 79.

¹⁵¹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 174.

Nejen že zde Chelčický zmiňuje podstatné slovo „vůle“, ale z celé citace je patrné, že lidskou vůli zastává. Pokud by byl zastáncem predestinace, slova vůle nebo úmysl by nebyly při interpretaci názorů v jeho textech zmiňovány v kladném významu.

Pro argumentaci hovořící ve prospěch svobodné vůle, kterou Chelčický zastával, mohli bychom použít názorů svatého Augustina. I když u tohoto patristického otce není lehké najít jednoznačný názor na toto téma, vybereme zde názory, které v jeho určitém období duchovního vývoje hovoří pro obhajobu lidské vůle. A jak bylo zmíněno výše, svatý Augustin byl vnímán jako vzor, který může věřícího nasměrovat k prvotní, ještě neposkvrněné církvi. Ostatně k této prvotní církvi chtěl lid svým názorovým ovlivněním směřovat také Petr Chelčický. Augustin píše: „[...] *Boží přikázání nebyla by k ničemu, kdyby člověk neměl svobodnou vůli, kterou se rozhoduje je plnit a dosáhnout tím slíbených odměn*“¹⁵². Ve jménu Augustinových myšlenek tohoto období bychom mohli říci, že by se z Boha stal pokrytec, pokud by věřícímu svobodnou vůli neudělil. Bůh by káral za něco, co věřící nemůže ovlivnit, sám by předem určil jeho osud a poté vyžadoval vzpouru vůči této determinaci. „[...] *kdyby člověk neměl svobodnou vůli, byl by nespravedlivý trest i odměna*.“¹⁵³ A těchto přikázání, slíbených odměn i výhrůzek potrestáním najdeme v Písmu svatém jak Starého, tak Nového zákona nespočet. Jak Augustin ve svém textu uvádí: „*Bůh nám pomocí Písma svatého zjevil, že člověk má svobodnou vůli*“¹⁵⁴. V Písmu nalezneme konkrétní příklady odkazující na svobodu lidské vůle. Jeden z příkladů, na který odkazuje také svatý Augustin, je verš z knihy *Sírachovec*,¹⁵⁵ který je uveden na počátku této kapitoly. Tento verš dále pokračuje: „*Před člověkem je život i smrt a bude mu dáno, co si vybere*“ [Sír 15;17]. Možnost svobodného rozhodnutí je zde více než zřejmá.

Také Jan Hus je zastáncem svobodné vůle. Důkazy pro toto tvrzení lze nalézt v jeho spise, kde užívá slovního spojení „mít moc“. V textu Jan Hus uvádí: „[...] *každý člověk má mít moc nad činností svých údů a mimo to má moc žítí v milosti*“¹⁵⁶. Kdyby Hus zastáncem svobody lidské vůle nebyl, rozhodně by nevyřkl výrok, který by obsahoval slovní spojení „člověk“ a „mít moc“. Jan Hus dále možnost volby naznačuje ve svém díle, ze kterého lze vyčíst, že ne všichni předurčení budou spaseni a ne všichni předzvěděni budou zatraceni.¹⁵⁷ Co tedy může změnit toto předurčení či předzvěděni

¹⁵² AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 24.

¹⁵³ AUGUTINUS, Aurelius. *O svobodném rozhodování* in: AUGUSTINUS, Aurelius. *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec*, s. 153.

¹⁵⁴ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 24.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 25.

¹⁵⁶ HUS, Jan. *O církvi*, s. 82.

¹⁵⁷ HUS, Jan. *O církvi*, s. 46-47.

je jednak Bůh, ale také konání člověka, který se skrze svobodu lidské vůle odchýlí od svého daného určení. Dále se u Husa můžeme setkat s pojmem „*přirozená moc*“¹⁵⁸, pod nímž Jan Hus vidí svobodu lidské vůle.

Svobodnou vůlí u Petra Chelčického je možno protivit se Bohu¹⁵⁹, nadto však jeho pojetí vůle má pozitivní charakter, jímž se může k Bohu obrátit. „[...] *tehdy se obrátí člověk k Bohu a dá jemu místo první v sobě a vydá moc života svého u vládařství vôle jeho – a již nebude člověka ani život hřícha, ale život boží.*“¹⁶⁰ Chelčického člověk se skrze svoji vůli nemusí nutně rozhodnout pouze pro hřích, může se také od hříchu odklonit a dát před ním Bohu přednost.

Dle J. Boubína, pokud Chelčický hovoří o svobodě, nazývá svobodu svobodou vnitřní. Skrze tuto svobodu se člověk může zbavit svých neřestí a nezdravé závislosti na některých lidech či institucích.¹⁶¹ Těmito lidmi či institucemi je myšlena královská moc a papež.¹⁶² A právě zde také navazuje Chelčického kritika na zlovůli těchto světských pánů, jakožto i církve, která se snaží člověka o tyto vnitřní svobody připravit.¹⁶³ Zejména církev vyvíjí veliké úsilí, aby v lidech potlačila myšlenky na možnost svobodného rozhodování. Snaží se stavět do pozice pána nad lidskou budoucností. V duchu tohoto postupu hlásá, že bez pomoci církve člověk spasení nedosáhne¹⁶⁴.

Boží všemohoucnost nicméně neztrácí na síle ani při připuštění existence svobody lidské vůle. Bůh může spasit dokonce člověka, který celý život hřeší, a jeho život je protkán množstvím hříchů, obrátí se však a poté u Boha skrze víru nalézá přívětivou náruč.¹⁶⁵ Je to naopak o mnoho větší důkaz boží všemohoucnosti. Opět v rámci dokazování můžeme tvrdit: pokud by neexistovala svobodná vůle, jak by Bůh mohl mít radost z napraveného hříšníka, kdyby řídil jeho rozhodování. Z Lukášova evangelia můžeme uvést několik příběhů na toto téma: *Podobenství o ztracené ovci* [L 15;4-7], *Podobenství o ztraceném penízi* [L 15;8-10] nebo *Podobenství o marnotratném synu* [L 15;11-32]. Na téma koexistence boží všemohoucnosti a lidské vůle se vyjadřuje také

---

¹⁵⁸ HUS, Jan. *O církvi*, s. 84.

¹⁵⁹ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 81.

¹⁶⁰ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 171-172.

¹⁶¹ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 136.

¹⁶² MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 110.

¹⁶³ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 136.

¹⁶⁴ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o šelmě a obrazu jejím* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 287-288.

¹⁶⁵ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 121.

Jan Hus: „[...] *svobodná vůle, může být hned milostí rozšířena, hned zúžena*“¹⁶⁶. Přestože Bůh člověku možnost volby ponechává, může mu ji omezit. Pro lepší pochopení tohoto božího jednání můžeme užít určitou analogii. Rodič nechá svému dítěti právo volby, ale pokud se dle otce, či matky, kloní ke špatnému rozhodnutí, jeho výběr z možností je omezen nebo zcela potlačen. Ve stejném duchu se vyjadřuje svatý Augustin, Bůh „[...] *může lidskou vůli naklonit, kamkoliv chce, buď díky svému milosrdenství k dobru, anebo po zásluze ke zlu.*“¹⁶⁷

V duchu výše uvedené svobodné vůle a boží všemohoucnosti uvádí také Petr Chelčický příklady z Písma svatého Nového zákona. Nalézají je ve zmíněném příběhu o lotru visícím na kříži vedle Ježíše v den jeho ukřižování [L 23;39-43] a dále v příběhu dělníků na vinici [Mt 20;8-16]. Chelčický v příbězích nalézají velikost božího milosrdenství. Zároveň zde můžeme nalézt osoby krácející po špatné cestě, kterou však na sklonku svého života, nebo řekněme v poslední hodinu, dokážou svým jednáním změnit na cestu správnou, tedy cestu víry v Boha.

Na příkladu lotrů na kříži, kteří jsou odsouzeni k ukřižování spolu s Ježíšem, je vykreslen příklad protikladů. Zatímco první lotr se nepřestává rouhat a ani v poslední hodinu neobrátil se k Bohu, druhý lotr se obrací k víře v Boha a prosí Ježíše o smilování. K prvnímu lotru Chelčický uvádí: „*Ale to srdce lživé jest, ješto tak Boha potupuje, bera sobě bludně milosrdenstvie božie na pomoc, aby sobě oblehčilo.*“¹⁶⁸ A k druhému lotru se Chelčický vyjadřuje: „*Ale věrným jest zpodpora jich naděje, když sobě chtějí vážiti skutek tak divný a nedomněný, hlediece na to, kterak jest Pán Ježíš velikú milost učinil s tímto lotrem, tak zašlým v hříechy a obmeškalým až do poslednie hodiny*“¹⁶⁹. Také Jan Hus se k tomuto příběhu vyjadřuje, píše, že tento druhý lotr byl učenější nežli ti, kteří nechali Ježíše ukřižovat, poznal totiž, že byl nevinný¹⁷⁰, a dokonce poznal, kdo skutečně Ježíš je, proto se rozhodl v něj uvěřit a proto se mu dostalo spasení.

Podobný příklad můžeme nalézt i v příběhu o dělnících na vinici, kteří pracují jen krátký čas na Pánově vinici. Přesto dosahují milosti boží, přičemž pramálo záleží na tom, kdy přišli a kdy se začali podílet na práci. Důležité je, že přišli a svojí vůlí a vírou se obrátili ke správné činnosti. „*Ale tomuto zmeškalému, ješto v jedenádstú hodinu všel do vin|nice a málo jednu hodinu podělal, pohan nebo zmeškalý hříešník pozdě kající, já chci tolíkěž dáti jako tobě královstvie nebeské – jako tobě za práci celého dne, takéž*

¹⁶⁶ HUS, Jan. *O církvi*, s. 84.

¹⁶⁷ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 63.

¹⁶⁸ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 315.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 315.

¹⁷⁰ HUS, Jan. *O církvi*, s. 134.

*jemu za práci jedné hodinu.*¹⁷¹ K příběhu těchto dělníků Petr Chelčický dodává, že je mnoho lidí povolanych na práci na vinici, ale jen někteří budou vyvoleni a to dle svých skutků. Konkrétně uvádí: „*mnozí sú povoláni do vinnice božie na dielo z židov i z pohanov príelišné množstvie, [...], nemnozí vyvoleni sú k životu věčnému*“¹⁷².

Dle jeho názorů můžeme lid, který bude spasen, rozdělit do dvou kategorií. První se dostanou na správnou cestu přímo. Tito lidé kráčí k Bohu bez předchozího hříšného života. Tento druh lidí jde, dle slov Petra Chelčického, cestou prvního milosrdenství. Do druhé kategorie řadí ty, kteří také budou spaseni, ale jejich cesta k Bohu je klikatější a lemována hříchy. Tito pak nemají boží milost od počátku, nýbrž se k Bohu obrátí třeba až na sklonku svého života. Tito byli obdarováni druhým milosrdenstvím.¹⁷³

Při pohledu na Chelčického názory lze říci, že svoboda lidské vůle je pro něj podmínka pro cestu ke spasení. Člověk stojí před rozhodnutím a má možnost volby. Na jedné straně se může vydat po přímé cestě k Bohu, dodržovat Kristův zákon. Na straně druhé zde máme hříšníka, který se vydal cestou hříchu a neuposlechnul Kristových výzev, alespoň ne od počátku svého konání. I tento člověk, díky boží všemohoucnosti a milosti, bude nakonec spasen. Svobodu lidské vůle s Petrem Chelčickým zastává také Jan Hus a, v určitém postoji, názorově odpovídá svatému Augustinu. Člověk je zkrátka zodpovědný za své činy. Toto jistě katolická církev doby Petra Chelčického neodmítá, avšak svobodu lidské vůle by raději potlačila a úsilí církve směřuje k tomu, aby se mezi věřícího a Boha sama implikovala jako podmínka spasení. Tím by však lidská svoboda byla nejen potlačena, nýbrž by se také stala bezpředmětnou. V tomto systému by záleželo pouze na církvi, zda činy věřícího jsou pro jeho spásu ty správné. Snad jediné svobodné rozhodnutí by pak věřícímu zůstávalo, nikoliv rozhodnutí pro Boha a život bez hříchu, ale rozhodnutí pro církev, přičemž by hříšný život nehrál až tak velkou roli. Ostatně zdůvodnění tohoto tvrzení bude poskytnuto v dalších kapitolách. Nyní je nutno lépe definovat pojem hřích, aby bylo zcela jasné, o čem se hovoří, když se řekne, že je nutné vyhnout se hříchu.

---

¹⁷¹ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na 20. kapitolu sv. Matouše (o reptavých)* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 232.

¹⁷² Tamtéž, s. 236.

¹⁷³ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 318.

3.2 Hřích

*„Kdo však se dopouští hříchu, je z ďábla,
protože ďábel od počátku hřeší.“ [1 J 3;8]*

Jak bylo napsáno v předchozí kapitole, po svobodném rozhodnutí si může věřící vybrat z možnosti přímé cesty ke spáse nebo cestu hříchu. Dle Augustina můžeme rozeznat dva druhy hříchu. Hřích dědičný, pocházející již od starozákonního Adama a hřích vyvěrající ze svobody lidské vůle. Hřích ze svobodné vůle však neexistuje dle Augustina samostatně, nýbrž je jakousi další nástavbou nad hřích dědičný. Augustin se konkrétně zmiňuje o tom, že takoví lidé „žijí špatně ze svého hříchu, ať už z toho, jež získali dědičně, nebo z toho, jež si sami ještě přidali“¹⁷⁴. V této kapitole bude popsána nejen definice hříchu tak, jak je na něj pohlíženo v době Petra Chelčického, nýbrž kapitola také objasní, jak se může prostý věřící od tohoto hříchu očistit.

Historie dědičného hříchu je popsána ve Starém zákoně v příběhu Adama a Evy [Gn 3;8-19]. Zatímco v knize *Genesis* je trestána nejen Eva, ale také Adam, v knize *Sírachovec* je dědičný hřích kladen za vinu pouze Evě. „Hřích začal od ženy, a proto všichni umíráme“ [Sír 25;24]. U koho však dědičný hřích skutečně začal, není pro tuto kapitolu předmětem zkoumání, postačíme si pouze s konstatováním, že zkrátka středověký člověk dědičný hřích vnímal jako reálný.

Svatý Augustin však ve faktu konečnosti lidského života, který byl způsoben tímto dědičným hřichem, vidí také pozitivní stránku, která vyplývá pro věřícího člověka. Smrtelný člověk se právě v situaci vědomí konečnosti svého bytí vztahuje k Bohu.¹⁷⁵ Petr Chelčický tohoto člověka nazývá člověkem starým. Dědičného hříchu se dokáže zbavit jedině skrze vykupitelskou smrt Ježíše Krista. Teprve poté se člověk stává člověkem novým, oprostěným od tohoto prvotního hříchu a v Augustinově podání dojde člověk také k oprostění od smrtelnosti. „A to jest prikázanie Syna božieho – nenáviděti toho života starého, z Adama rozeného.“¹⁷⁶ Chelčický nachází podklady u svatého Pavla, přičemž píše přímo o nutnosti ukřižování starého člověka v nás, který musí zemřít, aby mohl být zrozen člověk nový¹⁷⁷, již nezatížen dědičným hřichem. Tato analogie smrti Krista na kříži a jeho zmrtvýchvstání, spolu se smrtí hříšného člověka a povstáním člověka nového, je více než zřejmá.

¹⁷⁴ AUGUTINUS, Aurelius. *Dopis o milosti Boží* in: AUGUSTINUS, Aurelius. *Aurelius Augustinus: Říman - člověk – světec*, s. 319.

¹⁷⁵ AUGUTINUS, Aurelius. *O svobodném rozhodování*, s. 218.

¹⁷⁶ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 161.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 162.

Za dědičný hřích člověk nese odpovědnost jen v rámci svého lidského pokolení, nikoliv jako konkrétní jednatel. Avšak Augustin používá slova apoštola Jakuba k tématu existence druhé kategorie hříchů, jež vyplývá ze svobody lidské vůle. Člověk nemůže v tomto případě vinit Boha, nýbrž pouze sám sebe a svojí vlastní žádostivost.¹⁷⁸ Duše je při tomto druhu hříchů zatížena tělesnými vášněmi a hříšnými myšlenkami. T. Machula shrnuje Augustinovy názory, které potvrzují příčinu druhého typu hříchů ve svobodné vůli: „*Vůle je vždy svobodná, ale ne vždy dobrá*“¹⁷⁹. Chelčický původ tohoto hříchů konkretizuje a směřuje ho do tělesných žádostí. Člověk poddávající se těmto žádostem bude zatížen hříchem, který nad ním poté bude panovat.¹⁸⁰ Pokud se však člověk od tělesných žádostí odkloní a povede asketický život, neznamena to dle Chelčického ještě úplné vítězství. Také duchovní žádosti musí věřící umrtvit. „*Protož to zlé musí toliko mrtviti člověk, prohlédaje k tomu, k čemu jeho ty žádosti tisknú*.“¹⁸¹

Síla a moc věřícího však není tak obrovská, aby se hříchů zbavil sám svojí vůlí, ať už se jedná o hřích dědičný, tělesný či duchovní. Ostatně už svatý Augustin píše, že člověk má svou vůli příliš slabou, avšak Bůh mu ji posiluje¹⁸² a to platí i pro situaci, v níž se člověk touží zbavit hříchů. Dále k tomu poznamenává, že Bůh „*vysvobodil svým milosrdenstvím stvoření upadající ze svobodného rozhodnutí do hříchů*“¹⁸³. Také pro Petra Chelčického existuje jediná možnost jak se zbavit hříšného života, a to skrz samotnou víru v Boha, potažmo v Ježíše Krista. Bůh skrze Ježíše dokáže věřícího očistit od všech hříchů, ať už tyto mají původ v Adamovi, nebo ve svobodné vůli. V křesťanské tradici byl Ježíš seslán jako Syn boží pro vysvobození ze všech hříchů. Skrze Ježíšovo obětování a dobrovolné podstoupení ukřižování budou očištěni všichni, kdož v něj uvěří. Jak je psáno v Novém zákonu: „*[...] Kristus za nás zemřel, když jsme byli ještě hříšní*“ [Ř 5;8]. Chelčický na Písmo svaté navazuje slovy: „*a tú jednú smrti plné spasenie všem lidem učinil jest*“¹⁸⁴. V dalším svém spisu píše, že Kristus svojí obětí umožnil všem žít nový život bez hříchů. Ježíš totiž svým obětováním a utrpením z věřících „*hříechy smyl*“¹⁸⁵. Také u Jana Husa lze nalézt odkaz na boží moc, jejíž zásluhou jsou lidé očištěni od hříchů. Jan Hus cituje Mistra sentencí: „*Jedině Bůh tedy*

¹⁷⁸ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 24.

¹⁷⁹ MACHULA, Tomáš. Aurelius Augustinus, teolog Boží milosti in AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování; Odpověď Simplicianovi*, s. 12.

¹⁸⁰ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 173.

¹⁸¹ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 339.

¹⁸² AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 52.

¹⁸³ AUGUSTINUS, Aurelius. *Proti Felixovi* in: AUGUSTINUS, Aurelius. *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec*, s. 117.

¹⁸⁴ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 167.

¹⁸⁵ CHELČICKÝ, Petr. *O boji duchovním* in: CHELČICKÝ, Petr. *Drobné spisy; O boji duchovním; O církví svaté; O trojím lidu řeč; Replika proti Mikuláši Biskupcovi*, s. 32.

očisťuje človeka uvnitř od poskvrny hříchu a zbavuje ho pokuty věčného trestu“¹⁸⁶. Pro další věty, podporující tyto názory je možné obrátit se opět k Novému zákonu, konkrétně k *Prvnímu listu Jana*, kde je psáno: „*On je smírnou obětí za naše hříchy, a nejenom za naše, ale za hříchy celého světa*“ [1J 2;2].

Tímto výčtem názorů, v nichž pouze Kristus je jediným možným očisťovatelem od hříchů se nenechá zvíkat samotná katolická církev. Ona sama se staví do pozice toho, kdo může od hříchů očistit. V souladu s tímto jejím sebeklamem je nejvíce kritizován odpustkový systém, který si vytvořila. Chelčický konkrétně kritizuje její falešné a lživé jednání. Místo aby vedla lid cestou odvrácení od hříchu, využívá naopak neřestí věřících ve svůj prospěch a vydělává tak na důvěřivosti „svých oveček“. „*Takéž listy dávají s mocí papežskou za několik zlatých, aby je měli u sebe, a hřešiece několik let, i dadie list knězi, aby mocí papežovou rozhřešil je od toho všeho, což sú ta léta hřešili* [...]“.¹⁸⁷ Jan Hus se také k tomuto tématu vyjadřuje. „[...] *člověk nemůže být od hříchu rozhřešen ani přijmout odpuštění hříchů, jestliže Bůh jej nerozhřeší nebo mu neudělí odpuštění*“.¹⁸⁸ Navíc pokračuje v kritice samotných věřících, kteří tohoto smyšleného systému ve svůj prospěch využívají. Podklady čerpá ze spisu *De potestate ligandi et solvendi* jistého Richarda. Mnozí činí falešné pokání, za něž požadují rozhřešení, ale nechtějí skutečně zanechat hříchů.¹⁸⁹ Nápravu tedy je potřeba zjednat jak na straně kněží, tak na straně laiků.

J. Boubín k problematice pokřivené církve dodává, že Petr Chelčický zřetelně rozeznal záměry církve, která se tímto staví do pozice spasitelského prostředníka mezi člověka a Boha.¹⁹⁰ Církev se tímto svým konáním snaží dosáhnout nepostradatelnosti v procesu spasení. Jakmile tomuto církevnímu lživému podniku laici uvěří, církev začne plně svého nově nabytého postavení zneužívat. Odpuštění hříchů skrze katolickou církev samozřejmě věřícího bude něco stát. Církev, oproti Kristu, vydá věřícímu glejt, že skutečně jeho hříšná duše bude spasena. Věřící si tak zajišťuje „předkoupené“ místo v nebi a současně s tím církev nabývá stále většího bohatství. Kněžský stav se tak stavil na úroveň samého Boha. „[...] *a z té moci veliké mohl dávati odpuštění všech hřiechów, i muk pekelných zbavuje, [...]*“.¹⁹¹

---

¹⁸⁶ HUS, Jan. *O církvi*, s. 87.

¹⁸⁷ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 183.

¹⁸⁸ HUS, Jan. *O církvi*, s. 88.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 87.

¹⁹⁰ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 76.

¹⁹¹ CHELČICKÝ, Petr. *O boji duchovním*, s. 40.

Jak je výše uvedeno, Petr Chelčický smýšlí zcela jinak. Hříchu, ať už jakéhokoliv druhu, je možno zbavit se pouze skrze Ježíše Krista, který byl Bohem seslán, aby z hříšného lidstva smyl všechny hříchy. Pouze víra v něj a následování jeho zákona může člověka přivést na cestu ke spasení. Nikoliv tedy víra v církev katolickou a zakoupení odpustků, které mají základ pouze v hamižnosti církve. V těchto bodech jsou kritici církve 14.-15. století zajedno. Vírou v Krista se věřící očistí od hříchu dědičného, který Bůh uvrhl na jím stvořené lidské pokolení, když se na něj rozhněval. Smrtí svého Syna se opět s lidstvem usmiřuje. Kromě tohoto druhu hříchu skrze Krista dochází věřící k sejmutí svých hříchů ze svých beder vyplývajících ze svobodné vůle, kterou mu Bůh udělil. Chelčický nekritizuje pouze moc církevní, nýbrž také moc profánní, tedy světskou. K ní se v rámci svého duchovního vývoje nevyjadřuje ve svých spisech vždy ve stejném duchu.

3.3 Moc profánní

„Vy však dnes zavrhuje svého Boha, který vás zachraňoval ze všech vašich strastí a úzkostí.

Říkáte mu: 'Ustanov nad námi krále'.“ [1S 10;19]

Jak můžeme číst v těchto verších ze Starého zákona z *První Samuelovy* knihy, již starozákonní lid si vyžádal od Boha panovníka, který nad nimi bude vládnout místo Boha. Také Petr Chelčický reflektuje středověký stát, tuto společenskou instituci podřízenou světské moci, nikoliv samotnému Bohu. V jeho spisech můžeme nalézt zcela protichůdné názory. Jednak tuto profánní moc uznává, jako přechodné zřízení do doby příchodu království nebeského. Dále však můžeme nalézt odkaz na upozornění, že tato moc byla nad lidmi ustanovena jako boží trest za lidské hříchy. V poslední řadě se lze dočíst o přímém odmítnutí panské moci nad věřícími, jelikož je úzce spjata s násilím, které Chelčický radikálně odmítá. V duchu tohoto posledního názoru upozorňuje, že člověk má být oddán pouze Kristovu zákonu, nikoliv zákonu světskému. V tomto ohledu můžeme chápat následování světské moci, jako další hříšný krok lidstva a odklon od Ježíše Krista. Lze říci, že postoj věřícího vůči světskému společenskému zřízení ovlivňuje jeho budoucí možnost spasení. Na důvod Chelčického rozdílných názorů, které ve svých spisech podává k tématu světské moci, bychom museli hlouběji proniknout do jeho konkrétních spisů. V nich by jistě bylo odhaleno, proč se jednou ke světské moci vyjadřuje kladně, jindy zcela záporně. Důvody mohou být rozmanité, mezi nimiž lze určitě najít například jeho duchovní vývoj, záměr nasměrování spisu konkrétní cílové osobě či skupině nebo jen argumentaci proti svému oponentovi.

Chelčického pohled na původ profánní moci shrnuje J. Rokyta ve svém díle. Dle Chelčického názoru stojí za vznikem této moci svoboda lidské vůle, tedy lidské rozhodnutí.¹⁹² V souladu s verši ze Starého zákona uvedenými v úvodu této kapitoly Petr Chelčický přitakává a říká, že sami lidé si u Boha vyžádali světskou moc.¹⁹³ Jak dále Rokyta v shrnutí Chelčického názorů pokračuje, lidé se rozhodli pro odmítnutí moudrosti Boží.¹⁹⁴ Přesto Chelčický věřící upozorňuje, že by Kristův zákon „*měli poslouchat mnohem více než kteroukoli z pozemských autorit*“¹⁹⁵.

O Chelčického akceptování světské moci pojednává publikace *Přehled českých církevních dějin*. Slovy J. Kadlece Petr Chelčický věřícímu poskytuje jakýsi návod,

¹⁹² ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 31.

¹⁹³ CHELČICKÝ, Petr. *O trojím lidu řeč, o duchovních a o světských* in: CHELČICKÝ, Petr. *Drobné spisy*, s. 105-106.

¹⁹⁴ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 32.

¹⁹⁵ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 133.

jak má ke světskému panovníkovi přistupovat. „*Pravý křesťan má být pokorný, nemá odporovat zlému a má se podřizovat řádům světským, i když je pokládá za nekřesťanské, jen když výslovně neodporují příkázáním Božím.*“¹⁹⁶ Dá se říci, že světská moc je v tomto případě Chelčickým přijímána jako určité „nutné zlo“, které má svoji účelovou podstatu v řízení profánního a běžného života lidí. Ve stejném duchu k profánní moci přistupuje také Jan Hus, užívající slova apoštola Pavla. „[...] *není vrchnosti, která by nebyla od Boha, a kdo se protiví vrchnosti, protiví se Božímu zřízení*“.¹⁹⁷ Inspiraci pro tato slova Jan Hus jistě nachází v Novém zákoně, kde můžeme číst: „*Každý ať se podřizuje vládní moci, neboť není moci, leč od Boha*“ [Ř 13;1]. Petr Chelčický zároveň klade na věřícího povinnost, aby sám věřící k panským zákonům a nařízením přistupoval kriticky a zamyslel se, zda tyto příkazy nejsou v rozporu s božím zákonem. Zkrátka řečeno, světský zákon respektuj, avšak pouze v mezích zákona božího. Je to jakési praktické řešení přechodného období do doby příchodu soudného dne, po němž bude následovat království nebeské a veškerá panská nadřazenost nad křesťanem bude ukončena. Také Jan Hus v souladu s tímto pohledem na světskou moc poskytuje své vyjádření. Rozkazy světských vládců musí sice zůstat v platnosti, věřící je má však dodržovat pouze v případě, že nejsou v rozporu s božím zákonem.¹⁹⁸ P. Soukup upozorňuje, že Jan Hus klade ještě konkrétnější podmínku, kdy je možno nařízení světského vládce neuposlechnout. „*Světský pán může podle lidského práva nadále vládnout, pokud nepanuje vyloženě tyransky*“¹⁹⁹. Za tímto účelem, stejně jako Chelčický, zdvihá Jan Hus pomyslný varovný prst. Opět je na věřícím, aby se chopil iniciativy přezkoumání světských nařízeních. Jan Hus upozorňuje, že „*má každý člověk prověřovat rozkazy svých představených*“²⁰⁰.

V duchu Chelčického názorů můžeme k světské moci přistoupit jako k určitému „bičí božímu“, kterým hříšný lid trestá za jeho odklon od Kristova zákona. Bůh dosadil pány nad obcí věřících i pohanů, nejen z důvodu ustanovení jakéhosi řádu, nýbrž také ve smyslu trestajícího vykonavatele. Chelčický tak upozorňuje na současný stav v českých zemích, kde se rozmohl hřích a v souladu s tímto nehodným jednáním se objevili páni utlačující lid. „[...] *nenechá nižádného přestúpenie bez pomsty. | Nynie vidíme, čoť jest dal lapek v Čechách!*“²⁰¹ Z textu zřetelně vyplývá, že tito „lapkové“ byli posláni Bohem na hříšný lid. Chelčický dále pokračuje: „*A nenie pochybenie v tom,*

¹⁹⁶ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*, s. 286.

¹⁹⁷ HUS, Jan. *O církvi*, s. 148.

¹⁹⁸ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 53.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 144.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 146.

²⁰¹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 184.

že kniežata nehodná posielá Bóh mezi ten lid zatmělý, aby jako pohany v meči těch kniežat pásl ten lid hrubé šíje, bez Boha přebývající.“²⁰²

Nebyl by to ovšem způsob odkazu Chelčického, aby lid pouze káral a poukazoval na nešťastnou situaci, do které se věřící sami svým konáním dostali. Samozřejmě přichází s návodem na zlepšení poměrů. Východisko vidí v dodržování řádu, který je „*pravý řád duchovní*“²⁰³, jinými slovy nazýván „*zákonem milosti*“²⁰⁴. V tomto bodu se Chelčický od světské moci odklání. V souvislosti se zmíněním zákona milosti dodává, že nelze přijmout paralelní existenci zákona světského spolu se zákonem milosti.²⁰⁵ Světský zákon musí začít ustupovat do pozadí a to ve chvíli, kdy se začíná plně projevovat „zákon milosti“.

Dle J. Rokyty je další důvod Chelčického odklonu od světské instituce konstatování jejího neodmyslitelného propojení s násilím.²⁰⁶ Také J. Boubín dokládá Chelčického zjištění, že se světská moc, už ze své podstaty, bez užívání násilí neobejde.²⁰⁷ Jak bylo uvedeno již výše [2.2 Petr Chelčický], Petr Chelčický násilí odmítá. „*I v době nejhrozivějšího nebezpečí houževnatě lpí na biblické zásadě 'Nezabiješ!'*“²⁰⁸ V souvislosti s tímto názorem zamítá také trest smrti, jehož výkon vnímá jako zásah do božích záležitostí.²⁰⁹ Zároveň pak člověk, nad kterým je vykonán trest smrti, nemá již možnost se napravit a je tak navždy ztracen.²¹⁰ Jak víme, Chelčický věří, že se člověk svojí svobodnou vůlí může k Bohu obrátit i později a bude Bohem přijat. Pokud je v rámci světského výkonu trestu smrti jeho život ukončen, pak již k nápravě jeho duše nedojde.

Právě odpor k násilí je důvod, proč se Chelčický ideově rozchází s husitským hnutím, které mu zpočátku bylo myšlenkovým odkazem tak blízké. H. Kneblová k tomu uvádí: „*Ačkoli byl zpočátku stoupenec husitství, brzy se začal od husitů odlišovat právě svým zásadním odmítáním násilí. K tomuto postoji se zřejmě dopracoval kvůli vlastním negativním zážitkům*“²¹¹. Také J. Rokyta shrnuje Chelčického pohled na násilí. „*Pro pravý křesťanský život, vedoucí ke spáse, je zapotřebí odmítnout veškeré násilí,*

---

²⁰² CHELČICKÝ, Petr. *O moci světa* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 95.

²⁰³ CHELČICKÝ, Petr. *O trojiem lidu řeč*, s. 109.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 109.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 110.

²⁰⁶ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 36.

²⁰⁷ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 96.

²⁰⁸ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 36.

²⁰⁹ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 151.

²¹⁰ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 73.

²¹¹ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 74.

poskrvňující člověka a neshodující se s Kristovým příkladem“.²¹² Petr Chelčický tak odmítá násilí i v případě, že by šlo o násilné činy vedoucí k dobrému cíli nebo lepší společnosti.²¹³ „*Nikoliv mečem nebo jinou zbraní, ale modlitbou a pevnou vírou v boha má pravý křesťan přemáhat nepřítele.*“²¹⁴ Jen takto je veden boj v Chelčického smyslu. Husité jednají zcela v jiném duchu. P. Čornej uvádí, že táborité byla frakce husitů „*odmítajících nedokonalé lidské zákony a řídících se výhradně slovem božím*“²¹⁵. V tomto by se s nimi Chelčický v době odmítnutí světské moci shodl, ale jejich násilný způsob prosazování těchto idejí byl Chelčickému cizí. Třebaže toto hnutí čerpalo z myšlenkového odkazu Jana Husa, u něj samého můžeme najít názory, v nichž se vyjadřuje proti užívání násilí.²¹⁶ Kostnický koncil ho přesto z podněcování k násilí obvinil, jak již bylo uvedeno výše [2.3 Jan Hus]. Český kazatel však „*v žádném případě nevyzýval k povstání a neschvaloval spontánní výbuchy násilí*“²¹⁷.

Jak bylo řečeno, nejenže světská moc s sebou nese násilí, ale je v protikladu k zákonu milosti a odvádí člověka od spasení.²¹⁸ J. Rokyta z Chelčického spisů shrnuje: „*Světská moc přímo brání společnosti řídit se Božím zákonem [...]*“²¹⁹. Jen odříkavý život, nikoliv tělesný a světský, nás může přivést na pravou cestu ke spasení.²²⁰ Přestože Jan Hus uznává světskou moc jako Bohem danou, i pro něj je nadřazenost božího zákona zcela evidentní. „*Pouze tak může dojít lidská duše spasení, pouze tak se znovuobnoví porušená stabilita a pouze tak se přiblíží konečné vítězství nebeského království.*“²²¹

Z obsahu této kapitoly může vyplynout dojem, že jak Petr Chelčický, tak Jan Hus, nemají na světskou moc jednoznačný názor. Oba bychom přesto mohli označit za realisty. Ve svém učení se musí postavit reálné existenci světské moci a zakomponovat ji do kontextu se zákonem božím. Světský panovník zde byl již nespočet staletí před jejich narozením, proto nemohou tento atribut lidské společnosti zcela ignorovat. Na podkladě svatého Písma si uvědomují, že si světskou moc vyžádali u Boha již staří židé. K ní se mohli obrátit díky své svobodné vůli a také tak učinili. Světská moc tedy byla dána od Boha a má k ní být také tak přistupováno. V lidském pokolení však vládne

---

²¹² ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 73.

²¹³ Tamtéž, s. 53.

²¹⁴ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 40.

²¹⁵ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 164.

²¹⁶ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 122.

²¹⁷ Tamtéž, s. 123.

²¹⁸ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 24.

²¹⁹ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 76.

²²⁰ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 78.

²²¹ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*, s. 155.

zpupný duch a ten panovníka od božího zákona odklání. Proto oba čeští myslitelé vyzývají k aktivitě věřícího, který svým rozumem a znalostí Písma má přistupovat k uposlechnutí zákona světského pouze v mezích zákona božího. Odpověď na boží rozhodnutí skutečně nad lidmi ustanovit světskou moc můžeme nalézt v určitém druhu božího trestu. Slovy Boha by mohlo být řečeno: Pokud skutečně chcete světskou moc, zde ji máte, ale bude vás navíc zužovat, trápit a utlačovat, je to trest za vaši nadutou touhu. Pohledem Petra Chelčického a Jana Husa se již světská moc vymyká z mezí zákona božího, a proto na ní směřují svoji kritiku. Upozorňují, že pouze skrze příkazy boží, nikoliv panské, se člověk dostane blíže k boží milosti. Proto ten, kdo bude poslouchat pouze příkazů svých pánů a králů a zaměňovat jejich pokřivené příkazy za nařízení boží, se velice vzdaluje od milosti boží. Této milosti se v soudobé společnosti nedosáhne ani prostřednictvím „božích“ pomocníků, protože také církevní moc se od Boha vzdálila a přisvojuje si moc, která jí nenáleží.

3.4 Katolická církev

„Je totiž jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš [...]“ [1Tm 2;5]

Ani tato kapitola neobsahuje pozitivně zaměřený tón. Po kritice světské moci se zaměříme na Chelčického pohled na moc církevní. V rámci rodícího se reformního hnutí, a to nejen v českých zemích, se formuje kritický pohled na církev, která se velmi zřetelně vzdálila původnímu poslání jakéhosi „dohláze“ nad obcí věřících. Mimo toto své poslání se nechala vést větší měrou svojí touhou po světské moci, majetku, jakožto i vklínění se do role prostředníka mezi laika a Boha. Tohoto dokázala opět velice záludně využít a učinit se zároveň v očích věřících nepostradatelnou součástí cesty ke spasení. Na toto samozřejmě Petr Chelčický reaguje a ve svých spisech se snaží věřící před pokřiveností církve varovat, zároveň svými texty promlouvá ke kněžím, aby se konečně napravili.

Počátek tohoto úpadku církve nalézá Chelčický již na počátku 4. století po Kristu. Konkrétní akt, který stojí za poklesem morálky církevních hodnostářů, identifikuje jako Konstantinovu donaci. Císař Konstantin ukončil perzekuci křesťanů ve své říši a prohlásil tento způsob vyznání víry za jedno ze státních náboženství. Dokonce osobně přijal křest, což ovšem není uhelný kámen Chelčického výtek. Petr Chelčický rezolutně odmítá následné počínání císaře. Vinu vidí také v samotném papeži Silvestrovi, který měl naučit císaře božímu zákonu, avšak namísto toho císař přivedl papeže k panské moci.²²² Jan Hus také vidí počátek úpadku církve v tomto bodu lidských dějin a rovnou nabízí řešení. „[...] všemohoucí Bůh může zrušit výsadu samých císařů a vrátit svou církev zpět k naprosté rovnosti mezi velekněžími, jak tomu bylo před obdarováním [...]“.²²³ Jakmile si duchovní přivykli na světské výdobytky, bylo již obtížné odvrátit je od jejich počínání. Jan Hus proto vidí možnost nápravy ve využití světské moci, která může církev zbavit jejího nabytého světského majetku, odepřít kněžím obročí, jakožto i úroky a desátky.²²⁴ Ostatně tyto názory Jan Hus čerpá ze samotného Viklefa, který viděl řešení nápravy církve v odejmutí jejího získaného majetku přímo světskou mocí, a to třeba i silou.²²⁵ Tyto názory, prosazované Husem, vedly církev ke krokům, které vůči němu podnikla, jak bylo řečeno výše [2.3 Jan Hus].

²²² BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 111.

²²³ HUS, Jan. *O církvi*, s. 123.

²²⁴ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 72.

²²⁵ KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*, s. 94.

Petr Chelčický se s Janem Husem v tomto bodu opět shoduje. Jihočeský myslitel pokračuje ve zpochybnění jednání církve. Dle jeho názoru právě touto donací ukázal císař církvi cestu ke světské moci, bohatství a pýše.²²⁶ Také A. Míka shrnuje Chelčického myšlenky nad tímto církevním chováním. Katolická církev za tuto listinu schovává svoji touhu po ovládnutí celého západního světa.²²⁷ Chelčického kritika tedy směřuje k obratu církve od jejího prvotního poslání k touze po světské moci. Od vedení věřících k božimu zákonu a Kristu se církev obrací ke sledování vlastního prospěchu. V 15. století však ani Petr Chelčický, ani jeho současníci nemohou tušit, že listina, ve které vidí úpadek církve, je pouhým padělkem.²²⁸

Pokud jde o samotnou církev, velice rozhodně se tomuto útoku reformátorů brání. Chelčický její hledisko objasňuje: „*Nechtě, aby jemu říkali Antikrist, ale cirkve svatá, ješto se vždy zpravuje Duchem svatým a poblúdití v ničemž nemôž [...]*“²²⁹. Církev, která je v jeho očích tímto Antikristem, nejen viní z odchýlení od svého poslání, nýbrž také z kompletního překroucení svého původního úkolu. „*Tak jest širokú cestu pripravil světu k spasení a cestu úzkú Kristovu odvolal jest.*“²³⁰ Církev zneužívá svého postavení a staví se do pozice prostředníka mezi člověka a Boha, mnohdy dokonce do pozice samotného spasitele duší. Petr Chelčický na tento falešný přístup kněží k tak závažnému úkolu, jako je spasení duše, upozorňuje a varuje věřící, že i přes slova církve, ona sama nemá tu moc, aby lidskou duši dovedla do království nebeského. Naopak je od spasení svým lživým jednáním oddaluje. „*Protož tiem činem Antikrist odjal jest množstvie národov Kristovi, aby v nich nemohl svého spasenie dělati.*“²³¹

Chelčický k Antikristovi nepřirovnává pouze katolickou církev, ale také všechny pokřivené lidi, kteří se chovají jako evangelijní Jidáš, zrazující Krista. „*Protož Antikrist jest náměstek Jidášov, ješto pod znamením přiezni a milosti zjednal jest smrt Kristovi*“.²³² O Jidášově počínání můžeme v Novém zákoně číst: „*Ještě ani nedomluvil a hle, zástup, v předu ten, který se jmenoval Jidáš, jeden ze Dvanácti; přistoupil k Ježíšovi, aby ho políbil. Ježíš mu řekl: 'Jidáši, políbením zrazuješ Syna člověka?'*“ [L 22:47-48]. Ve svém spisu, věnovaném přímo určité definici tohoto Antikrista, nazvaném *Antikristova poznánie tato sú*, přibližuje Chelčický Antikrista dále v podobě

²²⁶ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 111.

²²⁷ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 107.

²²⁸ Tamtéž, s. 107.

²²⁹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o šelmě a obrazu jejím*, s. 292.

²³⁰ CHELČICKÝ, Petr. *O rozeznání duchuov pro blud řeč* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 197.

²³¹ Tamtéž, s. 198.

²³² Tamtéž, s. 196.

hříšného člověka náležejícího svým konáním pouze do tohoto světského světa. Cituje zde svatého Jana: „[...] *Antikrist v svém pokolení z světa se rodí, jest člověk světský, člověk hříecha, syn ztracenie, jenž se protiví a povyšuje nade všecko, jenž slove Bóh, jehožto příštíe jest podle skutków šatanových*“²³³. V další definici Antikrista Chelčický sahá po Písmu svatém. Cituje zde slova svatého Jana, který pod pojmem Antikrist vidí falešného křesťana. „*Každý duch, který ruší nebo boří Ježíše, ten není z Boha a ten jest Antikrist.*“²³⁴

A Petr Chelčický opět přichází, mimo kritiky soudobých poměrů s jednoznačným řešením. Východisko je nasměrováno do „*návratu k ideální pospolitosti prvotních křesťanů*“²³⁵. Tyto jeho rady potvrzuje také Jan Hus, jeho doporučení nesměřují pouze k prostému věřícímu, ale k celé katolické církvi, včetně samotného papeže. Nevrátí-li se však posledně jmenovaní ke svému původnímu poslání, Hus v tomto laikovi radí. Jan Hus píše: „[...] *vzbouřit se proti zcestnému papeži znamená poslouchat Krista Pána*“²³⁶.

Nyní je možné v souladu s obsahem kapitoly podat nejlepší důkaz o tom, proč je svatý Augustin uváděn za jakéhosi otce pravých křesťanských myšlenek již od počátku hranice raného středověku. A. E. McGrath uvádí, „*že raně středověcí teologové považovali za svou úlohu upevnit a rozvíjet teologické dědictví západní církve, zejména Augustinových spisů.*“²³⁷ A právě k názorům svatého Augustina se navrácí také Jan Hus, který ho vyzdvihuje nad celou katolickou církev. Dle Husa svatý Augustin správně rozpoznal chyby církve a sepsal vše tak, jak by měla napravená církev fungovat, tedy jen v souladu se zákonem Krista.²³⁸ Pod vlivem myšlenek svatého Augustina, ale také Jana Viklefa, poskytuje Jan Hus řešení při nápravě pokřivené církve. „*Bůh tedy může v tomto smyslu (v souladu s Písmem*²³⁹) *navrátit svou církev k prvotnímu stavu tím, že zbaví papeže a kardinály jejich čelného postavení.*“²⁴⁰ Zřetelný apel na samotného Boha, aby se chopil iniciativy. Jako jednu z možností, jak provést tuto nápravu, navrhuje Hus výše popsané řešení. Zbavit duchovní hodnostáře moci skrze moc světskou. Dále k tomu dodává, aby samotný papež sloužil pouze svému úřadu, jak mu bylo určeno, nikoliv nad lidmi světsky vládnout.²⁴¹ A dále Hus píše: „*Avšak je znakem*

²³³ CHELČICKÝ, Petr. *Antikristova poznání tato sú in: CHELČICKÝ, Petr. Spisy z Pařížského sborníku, s. 205.*

²³⁴ CHELČICKÝ, Petr. *O rozeznání duchov pro blud řeč, s. 194.*

²³⁵ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla, s. 115.*

²³⁶ HUS, Jan. *O církvi, s. 162.*

²³⁷ McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod, s. 154.*

²³⁸ HUS, Jan. *O církvi, s. 122.*

²³⁹ Poznámka M. ŠVECE na podkladě textu: HUS, Jan. *O církvi, s. 126.*

²⁴⁰ HUS, Jan. *O církvi, s. 126.*

²⁴¹ HUS, Jan. *O církvi, s. 124-125.*

*papežovy porušenosti, jestliže zanedbává zákon Boží a zbožné vyznavače evangelia a dává přednost lidským tradicím“.*²⁴²

Oba čeští myslitelé se shodují v názoru, jak má vypadat tato pravá církev, zcela odlišná od té, která se prezentuje před křesťanskou náboženskou obcí. Chelčického názory připomíná J. Boubín. Pravá církev není ta „viditelná“, která je zatížena všemi těmi pozemskými neřestmi a nechává se ovládat negativní částí lidské povahy. Pravá církev je naopak ta „neviditelná“, bez hmotné formy, jen skrze ni lze dosáhnout spasení, této církvi vládne sám Ježíš Kristus.²⁴³ Také Jan Hus odmítá papeže jako hlavu pravé církve, oproti této osobě staví samotného Krista. K tomu Hus píše, „že jediný Kristus je výhradním základem církve“²⁴⁴ a o této pravé církvi Hus hovoří jako o domu Božím²⁴⁵. Kristus je ústřední postavou tohoto náboženství, nikoliv papež, třímající ve svých rukách také moc světskou a křivící slova Písma svatého. A pouze Kristus má přístup k božímu zákonu.

Už svatý Augustin odlišuje ve svých spisech dva zákony. Jeden označuje za zákon boží, nazývá ho zákonem věčným, oproti němu staví zákon dočasný, k němuž Augustin píše, „že všechny zlé činy, to jest hříchy, jsou obsaženy v tomto jediném druhu“²⁴⁶. Petr Chelčický samozřejmě doporučuje upnout se pouze k tomuto pravému zákonu. Jak nezměrnou důvěru a oddanost k tomuto zákonu chová, můžeme číst v jeho spisech. „*Nebo nižádná pravda ani dobrota nemož státi v nižádných zákoniech ani v lidech, v kterýchžž nemož státi pravda a dobrota zákona božieho*“.²⁴⁷ A v tomto jediném pravém zákonu rozhodně nenachází tři cesty, které J. Boubín z jeho myšlenek abstrahuje a za něž Chelčický církev kárá. Mezi tyto kritizované body patří svatokupectví, pochlebování světským lidem a podmanění si lidu.²⁴⁸

Taktéž jako Petr Chelčický, ani Jan Hus úplně nezatrácuje pozemsky řízenou církev. Oba navrhují její radikální přeměnu a napravení, aby dále sloužila výhradně pouze v souladu se zákonem božím, zákonem milosti. Pokud by se nadále tato církev ubírala zle nastaveným směrem, oba myslitelé před jejími svody a falešným vedením varují. V tomto případě odkazují na radikální odklon od této církve a obrácení se k církvi pravé, neviditelné, duchovní, vedené Kristem. Z Nového zákona můžeme jen velice

---

²⁴² HUS, Jan. O církvi, s. 161.

²⁴³ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 90.

²⁴⁴ HUS, Jan. O církvi, s. 73.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁶ AUGUTINUS, Aurelius. *O svobodném rozhodování*, s. 151.

²⁴⁷ CHELČICKÝ, Petr. *Replika proti Rokycanovi* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 66.

²⁴⁸ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 112-113.

stručně uvést příklady, které lze k tomuto tématu konkrétně v evangeliu Lukášově číst. Patří k nim nejen neohlížet se na světské věci [L 9;62], nehromadit majetek [L 18;25], nýbrž také odpouštět těm, kteří se proti nám provinili [L 11;4]. Ani podklady pro očistec, který je tématem následující kapitoly v Novém zákonu Petr Chelčický nenachází.

3.5 Očistec

„[...] v Kristovi a v jeho krvi jest očištění duší i
těl lidských [...].“²⁴⁹

Chelčického zpochybnění kněžského výkladu očistce je věnována samostatná kapitola, jelikož se ve svých spisech tomuto tématu věnuje velice obsáhle. Zároveň patří očistec mezi body, které klade do negativního rámce. Skrze víru v toto smyšlené místo nedosáhne věřící spásy, naopak se nechá vést nesprávným vedením kněží, kteří chtějí laikovi vnutit názor o existenci tohoto místa. Současně s tím nezapomene duchovní dodat, že jedině on, zprostředkovatel Kristovy víry zde na zemi, dokáže z očistce věřícího vysvobodit a zajistit mu tak cestu do království nebeského. Toto „vysvobození“ z očistce však bude důvěřivého člověka stát nemálo peněz. Jak je psáno v citaci na počátku této kapitoly, Chelčický upozorňuje, že pouze Kristus je pravý očistec a jen skrze jeho krev dochází jak duše, tak tělo očištění.

Existenci tohoto nepravého místa, tohoto třetího pekla, Chelčický přičítá samotnému Tomáši Akvinskému. Ten prý kdysi změřil peklo a usoudil, že pekla jsou dokonce tři, „jedno zatracencův, druhé dětí nekřtěných a třetí očistec“²⁵⁰. Takto se zdá být vyřešena tolik hledaná odpověď na otázku, kam putují duše zemřelých. V dalším svém spisu upozorňuje, že církev provádí ještě jiné rozčlenění míst mimo náš pozemský svět a vytváří další hierarchii. Místa jsou rozdělena opět do tří kategorií, tedy na „peklo zatracencův, peklo k čištění duší a království nebeské“²⁵¹.

Existenci očistce, dle jihočeského myslitele, církev „vynalézá“ jako pomocný nástroj pro objasnění některých míst v evangeliích, které vyvolávají u věřících pobouření. Konkrétní objasnění údajně potřebuje příběh o udělení milosti dělníkům v poslední hodinu [Mt 20;1-15]. Soudobí věřící se nad tímto místem mohou pozastavovat a „reptat“, tak jako dělníci pracující celý den na vinici, kteří jsou uvedeni v tomto příběhu. „A zdá se jim Bůh nespravedliv v tom, že počne pozdním prvé platiti než jim prvním.“²⁵² A Petr Chelčický dále pokračuje. „Protož má očistec u pekla, aby toho, ješto zde pokáním dosti neučinil za hříechy, mukami pekelnými dokonal.“²⁵³ Tímto se tedy církev snaží lid ukonejšit, že tito dělníci krátce pracující na vinici, nebudou ihned obdarováni milostí boží, nýbrž budou vehnáni do očistce a tam se budou

²⁴⁹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o šelmě a obrazu jejiem*, s. 287.

²⁵⁰ CHELČICKÝ, Petr. *O očistci pravé a jistém a nejistém* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 146.

²⁵¹ CHELČICKÝ, Petr. *Replika proti Rokycanovi* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 68.

²⁵² CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na 20. kapitolu sv. Matouše (o reptavých)*, s. 229.

²⁵³ Tamtéž, s. 229.

muset očistit před vstupem do království nebeského. Věrní a oddaní pozemské církvi, dle církevní verze, putují rovnou do království nebeského, velice hříšné duše do pekla zatracenců a ti s hříchy, které lze ještě očistit, do tohoto očištěnce. Reaguje na jejich počínání přímo Písmem svatým, z něž dokládá, že pouze na Bohu je třídění věřících. „*Tak budú najposlednejší najprvnější a prvnější budú najposlednejší.*“²⁵⁴

Přestože církev tento svůj smyšlený prostor hlásá, Chelčický upozorňuje na to, že církev nemá zcela jasno, kde toto místo leží. Někteří soudí, že duše zemřelých se nacházejí v době „očišťování“ v jakési „*teplici*“, jiní zas naopak soudí, že jsou umístěny kdesi „*v ledu*“, další zastávají názor, že jsou „*pod podlahú v láznách*“, nebo dokonce v nějaké „*hoře jakov vápenci*“.²⁵⁵ Pro něj však není tato neshoda u duchovních katolické církve jediným důvodem odmítnutí jejich teorie. Podstatnější důkaz spatřuje v samotném Písmu svatém. V žádném textu nenachází ani zmínku o tomto místě. „*A že ti doktorové ani biskupové neměli sú nikdiež písma božského, ješto by je ujistilo, že jesti tam očistec*“.²⁵⁶ Chelčický jde ještě dál logickým dokazováním. Tento důkaz podává ve zmíněném příběhu o lotrovi na kříži, visícím vedle Ježíše, kdy Kristus mu praví: „*Amen, pravím ti, že dnes budeš se mnou v ráji*“ [L 23;43]. A k tomuto příběhu dodává: „*Tu se opět neukazuje, by jemu řekl: 'Hanebný zlosynu lotrový, nejsi mě hoden pro své lotrovstvie. Protož musíš do očištěnce, aby tam pobyl několik let a vypálil se tam z svého lotrovstvie, a já tě pak teprv k sobě přijmu'*“²⁵⁷.

Poslední důvod stvoření očištěnce, můžeme uvést kněžskou touhu po majetku, který skrze očišťování duší mohou získat. A. Míka shrnuje Chelčického názor, že kněží tak za pár peněz naplňují věřící falešnou představou, že mohou na tomto světě beztrestně hřešit, přičemž o očištění jejich hříchů a následnou spásu duše bude postaráno.²⁵⁸ Přímo Petr Chelčický k tomuto píše: „*A svietští přidávají platuo duchovním, a oni je bezpečí modlitbami a mšemi svými, aby tak v rozkošech a v lenostech bez pokánie zahynuli*“²⁵⁹. A v dalším jeho díle můžeme číst: „*Pak mistrové vykládajú den Páně den smrti, že smrt ukáže dielo každého, a bude-li čie dielo nehodné, pójde s ním v očistec do pekla. A když budú v tom pekle, že mistři a kněžie budú se postiti za ně a modliti, slúžiti mše, almužny dávati; i prostie je z toho očištěnce a oni pójdú k Bohu*“²⁶⁰. Zcela zřetelně tak Chelčický

²⁵⁴ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na 20. kapitolu sv. Matouše (o reptavých)*, s. 234. V Novém zákonu [Mt 20;16].

²⁵⁵ CHELČICKÝ, Petr. *O očištcích pravé a jistém a nejistém*, s. 146.

²⁵⁶ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o očištcích* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 213.

²⁵⁷ CHELČICKÝ, Petr. *O očištcích pravé a jistém a nejistém*, s. 148.

²⁵⁸ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 132.

²⁵⁹ CHELČICKÝ, Petr. Úryvek z díla *Postila* in: MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 198.

²⁶⁰ CHELČICKÝ, Petr. *O očištcích pravé a jistém a nejistém*, s. 143.

shrnuje záměr kněží. Očistec je pro důvěřivou laickou veřejnost, která tak uvěří, že se hříšná duše dostane do místa, ze kterého ji vysvobodí pouze modlitby a pusty kněží, avšak je potřeba poskytnout duchovenstvu „almužnu“, aby mohla v této činnosti nerušeně pokračovat. Kdo se tomuto obchodu s očišťováním lidských duší vzepře, tomu kněží vyhrožují. „*Ktož ne|zaplatí, tomu té podušky nepodložie pod hlavu; i musít v pekle ležeti jako pes na smetišti.*“²⁶¹

Chelčický v této ideové opozici vůči církvi za vyvrácení tohoto bludu není osamoceným „bojovníkem“. Své názory čerpá jak z učení valdenského, tak také táborského.²⁶² Ovšem v učení o očistci můžeme vidět také jeden z největších rozkolů mezi názory Petra Chelčického a Jana Husa. O Janu Husovi a dalších učencích se Chelčický vyjadřuje, že se též oni nakazili „jedem papežovým“²⁶³ a v očistec tak uvěřili. Podklady pro Husův názor na očistec můžeme nalézt přímo v jeho textech. Ve svém spisu *O církvi*, v druhé kapitole, Jan Hus popisuje svůj pohled na kategorizování církve. Církev zde dělí na tři druhy. Jedním druhem označuje církev spící, o níž píše: „*Církev spící je počet předurčených, trpící v očistci*“²⁶⁴. Dle Husových slov se tedy v očistci nachází celé společenství věřících, které sdružuje pod jedním pojmem „spící církev“. Dále pokračuje v obhajobě očistce a píše, že na tomto místě dochází k očištění této spící církve, aby poté „*došla odměny v nebeské vlasti*“²⁶⁵.

Pokud Petr Chelčický má vůbec kdy přijmout teorii o očistci, pak očistec nachází pouze v samotném Kristovi, který bude lid třídít a očišťovat v poslední den, den soudu. Používá tak pojmu očistec pravý v opozici k očistci nepravému. Za nepravý očistec považuje právě tento církví vytvořený, kdežto o pravém očistci se vyjadřuje jako o místě ukrytém v osobě samotného Krista. „*Pravý a jistý očistec pravé a jisté cirkve svaté, vyvolené choti Jezukristovy, ukazují evangelistové i světi apoštolé, že jest v Kristu Ježíši a v jeho slovu a v jeho předrahe krvi.*“²⁶⁶ J. Boubín však upozorňuje, že jihočeský myslitel je ochoten připustit, pod vlivem apoštola Petra, také existenci očistce, který se zcela liší od očistce církvi umístěného v pekle. Svatý Petr očistec zasazuje do místa „*'dobrých a utěšených krajin', kde duše očekávají příchod Posledního soudu*“²⁶⁷.

²⁶¹ CHELČICKÝ, Petr. *O očistci pravé a jistém a nejistém*, s. 151.

²⁶² BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 104.

²⁶³ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 92.

²⁶⁴ HUS, Jan. *O církvi*, s. 28.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁶⁶ CHELČICKÝ, Petr. *O očistci pravé a jistém a nejistém*, s. 141.

²⁶⁷ BOUBÍN, Jaroslav. Úvod in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*, s. 37.

Vrátíme-li se k očistci v podobě Krista, Petr Chelčický využívá analogie uvedené v textech svatého Pavla. Ti, kteří mají skutky jako „*zlato, striebro, kamenie drahé*“²⁶⁸, budou odměněni královstvím nebeským, těmto věřícím oheň posledního soudu neublíží. Kdežto ti, jejichž skutky jsou jako „*dřevie, seno a strnište*“²⁶⁹, skončí v pekle ihned po tom, co budou jejich skutky tímto očišťujícím ohněm spáleny. Ostatně třídění a souzení lidí při soudném dnu je zcela v souladu také s názory svatého Augustina. A. E. McGrath Augustinův názor přibližuje: „*K oddělení dobrého a špatného tudíž dochází až na konci času, ne v průběhu dějin*“²⁷⁰. Sám Chelčický používá v oblasti těchto úvah Augustinovy myšlenky. Svatý Augustin využívá pro pojem ohně dvě definice. Jedna z nich je pro oheň věčný, v němž budou pálení a mučení lidé hříšní a nenapravitelní, zatímco druhá definice náleží ohni očištnému, jenž vzplane při soudném dnu a v němž budou spáleny zlé skutky, které předem nebudou očištěni skrze pokání.²⁷¹ Věčný oheň plane v samotném pekle, odkud již není úniku. Do pekla náleží všichni, jejichž činy nebylo možné očistit při soudném dnu. Kdežto při vzplanutí očištného ohně shoří všechny hříchy duší, u kterých převažují skutky dobré. Poté tato duše poputuje do nebe. Na tematiku soudného dne dále navazuje slovy svatého Pavla. „*Ale kdyby toho na smrti odbyl aneb v jakém očistci pekelném, neměl by se s čím ukázati ani co přinést před stolicí Kristovu*“.²⁷² K čemu by pak byl poslední soud, ptá se Chelčický. S čím by pak lid před Krista v tento den předstupoval, když by již byl roztříděn a předem jeho další cesta takto známá. A dále pokračuje ve slovech svatého Pavla: „*A Pán každého súditi bude podlé skutkov jeho*“²⁷³. Pavel tady rozhodně nepíše o žádných almužnách pro přimluvu kněží. A můžeme zakončit jeho radou věřícím v dalším z jeho spisů: „*Čiňte pokánie, priblížiť se vám královstvie nebeské*“²⁷⁴.

Jednoznačné Chelčického zamítnutí tohoto smyšleného místa je z obsahu této kapitoly více než zřejmé. Nesprávná interpretace Písma svatého či jeho poupravování samotnými kněžími, nejednotný názor, jak očištec vypadá a kde se nachází, nebo samotné hromadění majetku díky tomuto záměrně vytvořenému místu, toto vše je souhrn myšlenek, kterými Chelčický klade vinu na bedra církve za její falešné počínání. Právě otázka existence očištného místa, ve kterém se Petr Chelčický s Janem Husem rozchází. Na pomoc při dokazování neexistence očištného místa si Chelčický bere slova

²⁶⁸ CHELČICKÝ, Petr. *O očistci pravé a jistém a nejistém*, s. 142.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 142.

²⁷⁰ McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 104.

²⁷¹ CHELČICKÝ, Petr. *O očistci pravé a jistém a nejistém*, s. 144.

²⁷² Tamtéž, s. 145.

²⁷³ CHELČICKÝ, Petr. *Replika proti Rokycanovi*, s. 79. V Novém zákonu [Ř 2;6].

²⁷⁴ Tamtéž, s. 72.

takových autorit, jako je svatý Augustin, svatý Pavel, či samotné Písmo svaté. Pokud již má hovořit o nějakém očištcí, či lépe řečeno, očišťování, pak se zaměřuje na osobu Ježíše Krista. Pouze očištění skrze něj může být člověk zbaven svých hříchů a dosáhnout tak konečného spasení. Následující kapitola se nese v pozitivnějším duchu. Tematicky se zaměřuje na samotnou víru, která je neoddělitelnou součástí cesty ke spáse a při vzorném životě věřícího je víra stvrzena křtem, skrze který se rodí „nový člověk“ oddaný Kristu.

3.6 Víra

*„Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme,
a být si jist tím, co nevidíme.“ [Žd 11;1]*

Víra v Boha je nejdůležitějším krokem na cestě ke spáse duše a rozhodně ji nelze opomenout. I kdyby člověk celý život hřešil a nestihl přijmout svátost křtu, přesto může dosáhnout boží milosti. Naproti tomu člověk pokřtěný, který je slabé víry, milosti jen těžko dosáhne. A jak je psáno v citaci na počátku této kapitoly, víra je něco nehmatatelného, neviditelného, duchovního a jediný průkazný akt, kterým víru lze doložit, je právě zmíněné přijetí svátosti křtu.

Začít lze u citace Jana Husa, který píše, „*aby každý, kdo má být spasen, byl především věřící*“²⁷⁵. A pro objasnění významu této víry se můžeme obrátit zpět k Chelčickému. Ten využívá slov svatého Pavla, od kterého přejímá myšlenky. Svatý Pavel říká, že „*viera jest základ všeho dobrého*“²⁷⁶. V Chelčického soudobé společnosti však vzniká určitá nejistota, co vlastně tvoří tento dobrý základ. Široká veřejnost přichází do styku se spisy a kázáním kritiků církve a u některých věřících tak dochází k duchovnímu rozvratu, čemu vlastně věřit, když ne církvi. Proto Jan Hus lidem napomáhá svým spisem *O církvi*, ve kterém píše, aby věřící začal využívat rozumu pro rozlišení pravého od falešného. Zejména pak v době, kdy ani samotný papež není důvěryhodným, a svými bulami se zpronevěruje Písmu svatému.²⁷⁷ Podobný apel na věřící klade Petr Chelčický a upozorňuje, že je potřeba znát Písmo a lpět na jeho textu, jedině tak je možné jít cestou milosti a bránit se ďáblovým pokušením.²⁷⁸

Důkaz pravé víry, jakou má na mysli jak Chelčický, tak Hus, můžeme nalézt v Novém zákoně v Lukášově evangeliu, v příběhu uzdravení setníkovy otroka. Tento setník poprosí Ježíše, aby uzdravil jeho stonajícího otroka. Zároveň však Ježíše žádá, aby ho uzdravil pouhým svým slovem, jelikož není hoden toho, aby Kristus vešel do jeho domu. Ježíš na to odpoví: „*Pravím vám, že tak velikou víru jsem nenalezl ani v Izraeli.*“ [L 7;9]. Zde můžeme vidět, jaká je síla pravé víry, která není založena na smyslových vjemech.

Jan Hus se často setkává s vírou slabou a rozeznává dokonce tři druhy této slabé víry. Jedna kategorie slabé víry patří člověku, který má této víry nedostatek a není ve víře dosti vytrvalý. Další kategorie slabé víry je u věřícího, který přestože má víru

²⁷⁵ HUS, Jan. *O církvi*, s. 67.

²⁷⁶ CHELČICKÝ, Petr. *O boji duchovním*, s. 81.

²⁷⁷ HUS, Jan. *O církvi*, s. 68.

²⁷⁸ CHELČICKÝ, Petr. *O boji duchovním*, s. 93.

pevnou, nacházejí se oblasti, ve kterých má víry nedostatek. A poslední věřící může být ve víře pevný, avšak svými skutky a nezřízeným životem od víry postupně odpadá.²⁷⁹ A na závěr tohoto svého shrnutí ještě Hus dodává verš z Nového zákona: „*Vyznávají, že Boha znají, ale svými skutky to popírají*“²⁸⁰. Petr Chelčický je však vůči věřícím nesmlouvavý a zřetelně dává najevo, že lidské skutky musí být dobré, v opačném případě je věřící poražen ďáblem, ztrácí milosrdenství a jeho cesta vede do pekla.²⁸¹ V návaznosti na uvedené verše z Nového zákona o nepravých skutečích, kterými od Boha odpadají, Chelčický míní, že samotná víra má být také správně podepřena. Dle Chelčického musí být doprovázena zejména aktivním přístupem člověka.²⁸² V podobném smyslu se vyjadřuje Augustin. Ten píše, že pokud jsou skutky věřícího špatné a jeho snaha žít správně je slabá, v tomto případě nemá víru pravou.²⁸³ Zároveň Augustin upozorňuje, že se člověk stává spravedlivým pouze skrze víru v Ježíše Krista, nikoliv dle skutků.²⁸⁴ A dále Augustin dodává, že jen díky milosti boží jsme byli vírou obdařeni.²⁸⁵

Víra v Boha s sebou nese ze strany věřícího také určité oběti, nebo bychom mohli lépe říci, činy jako podmínku spasení. Touto podmínkou je odvrhnutí tělesné schránky lidské bytosti. Tělesností a hmotným světem jsou lidé obklopeni již od narození a Petr Chelčický si dobře uvědomuje, že není lehké se toho všeho zříci. Tento boj s tělesností, který musí každý věřící podstoupit, připomíná Chelčický ve svých spisech. „*Protož veliká víra musí býti v člověku, kterýž chce právě ten boj vésti proti tělu*“.²⁸⁶ Tento boj s tělesností můžeme nalézt už v Novém zákoně ve slovech Ježíše Krista: „*Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení. Duch je odhodlán, ale tělo slabé*“ [Mt 26;41]. A v tomto směru můžeme dále pokračovat, Ježíš hovoří ke svým přátelům: „*Nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale víc už vám udělat nemohou. [...] Bojte se toho, který má moc vás zabít a ještě uvrhnout od pekla*“ [L 12;4-5].

Vrátíme-li se k úvodnímu odstavci této kapitoly, aktem křtu dokládá věřící svoji víru v Krista. Nový zákon zcela realisticky připouští variantu, kdy již věřící nestihne tento obřad vykonat, jako například lotr na kříži a přesto bude spasen, skrze svoji víru. Pravý věřící však má být Bohu oddán a před společenstvím věřících toto doložit právě

---

²⁷⁹ HUS, Jan. O církvi, s. 67-68.

²⁸⁰ HUS, Jan. O církvi, s. 68. V Novém zákonu [Tt 1;16].

²⁸¹ CHELČICKÝ, Petr. O boji duchovním, s. 89.

²⁸² ROKYTA, Jan. Doba a dílo Petra Chelčického, s. 135.

²⁸³ AUGUSTIN, Svätý. O milosti a svobodném rozhodování, s. 38.

²⁸⁴ AUGUSTIN, Svätý. O milosti a svobodném rozhodování, s. 42. V Novém zákonu [Ga 2;16].

²⁸⁵ AUGUSTIN, Svätý. O milosti a svobodném rozhodování, s. 37.

²⁸⁶ CHELČICKÝ, Petr. O boji duchovním, s. 34.

křtem. A. E. McGrath dokládá shrnutí tohoto obřadu, který probíhal již v prvotní církvi. „*Při křtu byli kandidáti vyzváni, aby vyznali svou víru.*“²⁸⁷ Původní akt křtu byl věřícími podstupován, jako příprava na příchod Mesiáše a zároveň návrat na cestu boží.²⁸⁸ V Chelčického době byl již křest jednou ze svátostí církve, pro Chelčického konkrétně tou nejdůležitější. „*Protož křest, jenž jest nové rozenie, má těm dán býti, kteříž sú potupili starý život a v novotě pravdy Krista následují.*“²⁸⁹ Těmito slovy směřuje Chelčický k názoru, že podstoupením aktu křtu se člověk znovu narodí. Slova Chelčického jsou v duchu Nového zákona. „*S Kristem jste byli ve křtu pohřbeni a spolu s ním také vzkříšeni vírou v Boha, jenž ho svou mocí vzkřísil z mrtvých*“ [Ko 2;12]. Také svatý Augustin vidí moc tohoto obřadu v tom, že se věřící skrze křest vysvobozuje od hříchu.²⁹⁰

Přestože si Petr Chelčický velice cení svátosti křtu, staví ještě výše nad tento akt pravé kázání, což však křest jako podmínku spasení nevyklučuje. „*[...] mnohem většie potřeba jest k spasení lidskému pravé kázanie než očitě v vodě křtěníe.*“²⁹¹ Skrze pravé pochopení Zákona a dodržování tohoto božího slova, je člověk blíže ke spasení, nežli jen úkonem skropením hlavy vodou. Přesto, jak již je uvedeno výše, křtem člověk ze sebe smývá své hříchy a stává se člověkem novým, plně oddaným Kristu. Na správné cestě ke spasení by měl věřící také pochopit jaký je Kristův zákon, a právě proto zde Chelčický zmiňuje důležitost pravého kázání. Shrnutím svých myšlenek pokračuje. „*A ktož uvěří tomu čtení a bude křtěn, ten bude spasen.*“²⁹²

Ani v oblasti svátosti křtu se Petr Chelčický nevyhýbá odůvodněné kritice katolické církve. Přestože dle něj záleží jedině na věřícím a jeho individuálním přístupu ke svému spasení, církev se i v tomto případě staví do pozice rozhodčího soudu nad spasením či nespasením lidské duše. Rezolutně tak odmítá její praktiky, která zcela zjištěně křtí všechny bez rozdílu, hromadně a za peníze.²⁹³ Ve jménu názoru duchovních mohou tak být spaseni všichni lidé. Toto Chelčický odmítá a píše: „*Protož křest, jenž jest nové rozenie, má těm dán býti, kteříž sú potupili starý život a v novotě pravdy Krista následují.*“²⁹⁴ Nikde zde nečteme, kteří skrze církev starý život potupili. Ačkoliv Petr

---

²⁸⁷ McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*, s. 110.

²⁸⁸ HONEK, Alois. *Rozjímání nad dějinami spásy*, s. 88.

²⁸⁹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 152.

²⁹⁰ MACHULA, Tomáš. Úvod in: Aurelius Augustinus, teolog Boží milosti in AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování; Odpověď Simplicianovi*, s. 7.

²⁹¹ CHELČICKÝ, Petr. *Nebo neposlal mě jest Kristu křtíti, ale kázati* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 113.

²⁹² Tamtéž, s. 117.

²⁹³ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o šelmě a obrazu jejíem*, s. 296.

²⁹⁴ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 152.

Chelčický svátost křtu uznává, odmítá přístup církve k tomuto obřadu. Jihočeský myslitel zpochybňuje také další počiny církve v oblasti svátostí. Mezi ty, které katoličtí duchovní uznávají, avšak Chelčický je zatracuje, zahrnuje svátost manželství, bířmování a poslední pomazání. Mimo křtu uznává také eucharistii a pokání. Se svátostí kněžského řádu neboli vysvěcením na kněze víceméně souhlasí, avšak nepovažuje ji za zcela čistou.²⁹⁵

Víra je neodmyslitelnou součástí cesty ke spáse. Ostatně v tomto duchu hovoří nejen Písmo svaté, ale následuje ho také Petr Chelčický s Janem Husem. Oba čeští myslitelé varují jak před vírou slabou, tak před lpěním na tělesném. Jedině čisté obrácení k víře v Ježíše Krista a následování jeho zákona je pravý směr. A zatímco toto obrácení je čistě duchovním aktem, vyznání víry pravý věřící dokazuje podstoupením křtu. Ani v tomto případě Chelčický nesouhlasí s církví a to konkrétně s jejím přístupem k hromadnému křtění bez rozdílu. V tomto případě svátost křtu ztrácí na původním významu.

---

²⁹⁵ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 98.

3.7 Pokání a milost boží

„Milostí tedy jste spaseni skrze víru.“ [Ef 2;8]

Tato kapitola přibližuje závěr cesty ke spasení, která obsahuje pokání a samotnou milost boží. Po vyznání víry v Krista skrze akt křtu dochází člověk své cesty k milosti, přičemž milost znamená spasení. Nejprve se ještě musí vyznat ze svých hříchů, tedy učinit pokání.

Tento postup zde nastíněný, dle A. Míky, zastává také Petr Chelčický. Skrze víru a vyznání ze svých hříchů může člověk dosáhnout milosti boží, a takto se k Bohu může obrátit i ten nejhříšnější.²⁹⁶ Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, křest je součástí jakési ideální cesty k Bohu, nikoliv jako bezodkladná podmínka. Oproti tomu J. Boubín připomíná, že svátost pokání je pro Chelčického ta pravá možnost pro nastoupení cesty spásy.²⁹⁷ Nicméně o spasení rozhoduje jedině Bůh, proto také pouze on určuje jakási „pravidla hry“. Nezaměnitelná role Boha ve spasení duše je tedy více než zřejmá. Důkazy reflektuje opět ve zmíněných příbězích Nového zákona. Jednak v příběhu dělníků na vinici, kde můžeme pohlédnout k nezměrné milosti boží. „*Ale tomuto zmeškalému, ješto v jedenástú hodinu všel do vin|nice a málo jednu hodinu podělal, pohan nebo zmeškalý hříšník pozdě kající, já chci tolikéž dáti jako tobě královstvie nebeské – jako tobě za práci celého dne, takéž jemu za práci jedné hodinu.*“²⁹⁸ Petr Chelčický dodává slova boží: „*Ale to učiním ne podlé zaslúženie, ale podlé milosti, z své štědroty dávaje všem, jakož chci.*“²⁹⁹ A další příběh se opět týká tolik zmiňovaného lotra na kříži, který přiznává své hříchy skutečně v tu poslední hodinu svého života. „*A my jsme odsouzeni spravedlivě, dostáváme zaslouženou odplatu*“ [L 23;41]. K čemuž doplňuje: „[...] *Pán Ježíš velikú milost učinil s tímto lotrem* [...]“³⁰⁰.

Pokání, jinými slovy, vyznání ze svých hříchů, považuje Petr Chelčický za neodmyslitelný závěrečný krok k dosažení spásy. „*Nebo bez pravého pokánie nebude spasen nižádny člověk.*“³⁰¹ Zde také Jan Hus varuje po vykonání pravého pokání před opětovným upadnutím do hříchu.³⁰² Účinné pokání je pouze to, které je provedeno upřímně. Chelčický upozorňuje, že Bůh přítom vidí do srdce každého, s jakým úmyslem

²⁹⁶ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 121.

²⁹⁷ BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*, s. 137.

²⁹⁸ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na 20. kapitolu sv. Matouše (o reptavých)*, s. 232. V Novém zákonu [Mt 20;8-16].

²⁹⁹ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na 20. kapitolu sv. Matouše (o reptavých)*, s. 232.

³⁰⁰ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 315.

³⁰¹ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč o šelmě a obrazu jejíem*, s. 289.

³⁰² HUS, Jan. *O církvi*, s. 87.

ke svému vyznání hříchů přistupuje. „*Neb dokud on vidí vuoli nepřestávající od hriečov a uloženie úmysla do smrti nehřešiti smrtedlně, dotud nikdy nic jim neodpustí – ani pro zpověď, ani pro rozhřešenie kněžské, ani pro ta pokánie od lidí zvolená, ani pro pláče mnohé, ani pro modlitby, ani pro almužny, ani pro která utrpenie tělesná.*“³⁰³

Jelikož je lidská vůle příliš slabá a nad pokušeními a špatnostmi tohoto světa nemůže sama zvítězit, Bohem byl na zem seslán jeho Syn, Ježíš Kristus, skrze nějž lidé budou vykoupeni ze svých hříchů. Je zde tak opakována teze předchozí kapitoly, že víra v Krista Ježíše je správná cesta k milosti boží. Svatý Augustin píše, že Ježíš byl na zem seslán, „*aby napravoval hříšníky a aby právě v tom těle, které od nás přijal, za nás trpěl*“³⁰⁴. Augustin opět čerpá z textu Nového zákona, kde je psáno: „*Jeho ustanovil Bůh, aby svou vlastní smrtí se stal smírnou obětí pro ty, kdo věří*“ [Ř 3;25]. Svatý Augustin dále píše, citující slova Pavla: „*Spasení není skrze vás, je to Boží dar*“³⁰⁵. A. Honek k tématu pokání připomíná, že už starozákonní Bůh požaduje od člověka lítost nad svými hříchů. „*Bůh svým jednáním ukazuje, že účinné řešení je v lítosti a pokání, v zadostiučinění a v odpuštění, v Božím milosrdenství a milosti*“.³⁰⁶ Toto má Bůh novozákonní s Bohem židů společné, tedy milosrdenství a požadavek projevení lítosti nad hříchů. Z tohoto můžeme čerpat důkaz o důležitosti projevu lítosti, aby mohl být člověk usmířen s Bohem.

V souladu s Chelčického názorem taktéž u Husa můžeme nalézt zmínku o podmínce upřímného pokání. Mimo to Jan Hus nevyklučuje pokání skrze kněžský stav, kněz však musí být bezpodmínečně „*Kristův platně zřízený*“³⁰⁷. A k tomu opakuje, výše uvedená slova, že jedině řádné pokání dokáže člověka oprostít od hříchů.³⁰⁸ Zde můžeme nalézt Husovu definici pojmu pokání. Jan Hus při objasnění tohoto pojmu, jak sám píše, opírá se o slova mnoha svatých, kteří k pokání uvádějí, že pokání znamená doslova „*plakat nad spáchanými zlými činy*“³⁰⁹.

Petr Chelčický upozorňuje své čtenáře, že tato slova o spasení skrze Krista mnoho lidí neposlouchá a Krista trápí a škodí mu. K tomu se vyjadřuje přímo slovy z Nového

³⁰³ CHELČICKÝ, Petr. *List knězi Mikulášovi* in: CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*, s. 133.

³⁰⁴ AUGUTINUS, Aurelius. *Proti Felixovi*, s. 111.

³⁰⁵ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 46

³⁰⁶ HONEK, Alois. *Rozjímání nad dějinami spásy*, s. 31-32.

³⁰⁷ HUS, Jan. *O církvi*, s. 94.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 93.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 86.

zákonu, že Kristovi dávají pít ocet a žluč, tak jako kati při jeho ukřižování.³¹⁰ Takto se od své spásy hříšný lid odklání. Jihočeský myslitel opět připomíná, že další sejítí z cesty vede skrze samotnou pokřivenou církev, která z této svátosti učinila „jednu ze svých neúčinnějších zbraní k ovládnutí prostých věřících“³¹¹. Navíc si za odpuštění hříchů nechává platit. V tom samém duchu vytýká církvi její jednání také Jan Hus.³¹² Dle Petra Chelčického se navíc církev skrze udělování této svátosti dostává k velkému množství informací, se kterými poté nakládá dle svého uvážení, často v negativním smyslu slova. „A proto jest Antikrist položil zákon zpověď v ucho šeptavú, aby prošel všecká svědomie a vyvėděl všecy tajnosti lidské.“³¹³ K tomu A. Míka připomíná, že skrze tuto svátost Chelčický vidí v obci věřících jakési „rukojmi“ církve. Ta si osobovala právo rozhodovat, kterému věřícímu rozhřešení udělí a kterému nikoliv.³¹⁴

Jan Hus neútočí ve smyslu špatného konání pouze na kněžský stav, ale také na samotné věřící. Někteří využívají praktik církve a činí falešné pokání, přičemž církve mu rozhřešení udělí. Takto zkažená církev nemá ve své moci odpustit člověku hřích, jelikož odpuštění má ve svých rukách pouze Bůh.³¹⁵ Dojít k rozhřešení je možné pouze skrze pravého kněze, který následuje Kristův zákon, jak Hus informuje již výše. K této situaci pak dokládá slova z Nového zákona. „Člověk nemůže vzít nic, nebude-li mu dáno z nebe“³¹⁶. Petr Chelčický se naopak v podobném duchu obrací k dobrým kněžím, aby se měli na pozoru před touto falešnou snahou o získání rozhřešení od nedobrych věřících. Ti se skrze nepravé pokání snaží zajistit si místo v království nebeském. „Protož kněz věrný měl by mnoho strpěti radějie, než by potvrdil takového pokánie.“³¹⁷ Ideální situace by tedy dle Petra Chelčického i Jana Husa nastala v případě, že upřímně kající věřící, přijme rozhřešení od pravého kněze Kristova. V soudobé situaci oba upozorňují, že dochází také k tomu, kdy věřící nemá pravé úmysly zanechat hříchů, a přesto požaduje pokání, ke zpovědi přijde ke knězi, který touží po informacích, tudíž toto falešné vyjádření lítosti přijme. Nastávají též situace, kdy k falešnému knězi přijde s čistým úmyslem věřící, pak se má mít tento věřící na pozoru. A opačná situace nastává, když k dobrému knězi přijde s falešným záměrem vyzpovídat se věřící, pak musí být na pozoru naopak kněz.

³¹⁰ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 319. V Novém zákonu [Mt 27;34].

³¹¹ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 81.

³¹² HUS, Jan. *O církvi*, s. 97.

³¹³ CHELČICKÝ, Petr. *O rozeznání duchuov pro blud řeč*, s. 187.

³¹⁴ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 82.

³¹⁵ HUS, Jan. *O církvi*, s. 87-88.

³¹⁶ Tamtéž, s. 88. V Novém zákonu [J 3;27].

³¹⁷ CHELČICKÝ, Petr. *List knězi Mikulášovi*, s. 134.

Pravý věřící se po svém upřímném pokání přiblíží v největší možné míře k milosti boží. Takto obdarovaný, dle svatého Augustina, začne konat dobro. Augustin je názoru, že kdyby zmíněný lotr na kříži vedle Krista, po obdržení milosti dále žil, začal by konat dobré skutky.³¹⁸ Zde opět svatý Augustin připomíná názory apoštola Pavla, že totiž milosti člověk nedosáhne žádným ze svých činů, neobdrží ji jako mzdu či dokonce z povinnosti. Toto by již nebyla milost, nýbrž výplata za naše zásluhy.³¹⁹ Petr Chelčický ve vztahu k dobrým skutkům vůči boží milosti píše. „*Pakli by kto zmeškal činiti dobré skutky proto, že jest prvé zlý život vedl a neznal Boha, a potom když se navrátí, maje dobrou vůli a želeje toho, a umře-li tak, Bóh spasí jeho podlé svého milosrdenstvie, ač by pak mnoho dobrých skutkóv neměl*“.³²⁰ Toto je případ milosrdenství, které není založeno na dobrých skutcích. Uvedený Chelčického názor by mohl být v tomto pohledu podložen Augustinem zmíněným příběhem svatého Pavla, původně horlivého pronásledovatele křesťanů. Augustin píše, že Pavel měl zásluhy nedobré, ale uvěřil a byl omilostněn, tedy za své zásluhy mu milost dána nebyla.³²¹ Ve svém dalším spise Augustin píše: „[...] *nabývání této milosti nepředchází žádné zásluhy, protože zásluhám bezbožného nenáleží milost, nýbrž trest, a nebyla by to milost, kdyby se neposkytovala zdarma, nýbrž splácela se jako dluh*“.³²² Tímto názorem v žádném případě Augustin dobré skutky neponižuje, avšak dodává, že dobré skutky jsou doprovázeny vírou.³²³

Oproti výše zmíněnému J. Rokyta upozorňuje na dnes již známý aspekt reformního pohledu na pokání, který sdílí také Chelčický. Spasení je záležitostí individuální, tedy konkrétního člověka, nikoliv věci kolektivní, kterou zastává katolická církev. Rokyta připomíná Chelčického názor, že pouze konkrétní skutky jsou zárukou pravé cesty ke spasení.³²⁴ V reformní církvi jde o vztah člověk a bůh, nikoliv člověk, bůh a mezi nimi církev jako zprostředkovatel. Proto je kladen důraz na jednotlivce, pro nějž spása není daností a člověk se o své spasení musí přičinit.³²⁵

Právě v duchu reformního směru jsou vedeny Chelčického spisy, v nich lze zřetelně nalézt názory týkající se vztahu lidských skutků vůči milosti boží. Relace špatných skutků a boží milosti je u Chelčického opět nalezená u svatého Pavla. Věřícího mohou

³¹⁸ AUGUSTIN, Svatý. *Odpověď Simplicianovi*, s. 104.

³¹⁹ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 32-33.

³²⁰ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 318.

³²¹ AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování*, s. 33.

³²² AUGUTINUS, Aurelius. *Dopis o milosti Boží*, s. 312.

³²³ Tamtéž, s. 313.

³²⁴ ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*, s. 48.

³²⁵ Tamtéž, s. 82.

hříšné činy od Boha dosti podstatně vzdálit. „*Však budete-li hřešiti, milost ztratíte, a poddadúce se žádosti hříecha, budete sluhy hříecha*“³²⁶. A v tomo duchu v jiném spisu Chelčický dává za pravdu názoru, že sice dobré skutky nejsou tou nejdůležitější složkou vztahující se k milosti boží, avšak výrazně k ní mohou napomoci. „*Ale to diem s přičinú, že bude-li mnoho dobrých skutków, však sami od sebe nemohú býti dostatečni k zaslúžení života věčného, ale skrze milosrdenstvie božie, a přidadúce ty dobré skutky, bude dán život věčný člověku.*“³²⁷ Ve shrnutí to však neznamená, že pouze skutky věřícího spasí.

V Chelčického dělení milosrdenství můžeme vidět tedy oba příklady věřícího, který obdržel milost boží. V prvním milosrdenství, té správné křesťanské cestě, jde člověk celý život ve stopách božího zákona a jeho tělo je mrtvo pro Adama, naopak živo pro Krista. Druhé milosrdenství je pak pro člověka kráčejícího cestou hříchu. Tento člověk první druh milosrdenství promeškal, přesto se ke Kristu obrátil a svůj život začal žít dle zákona Kristova, tímto je mu uděleno také milosrdenství, Petrem Chelčickým označené jako milosrdenství druhé.³²⁸ Zatímco první milosrdenství má být ve jménu Kristova zákona doprovázeno dobrými skutky, druhé milosrdenství je uděleno bez těchto skutků.

Na závěr kapitoly lze doložit klíčový význam milosti jak v Augustinových slovech, kdy říká, že „*ke spáse lze dojít jen cestou milosti*“³²⁹. Tak také u Chelčického A. Míka nalézá slova, že „*ztráta boží milosti je nejhroznějším trestem, který může člověka postihnout*“³³⁰.

Z této kapitoly by mohl vyplynout chybný závěr, že ke spáse postačí víra v Krista a upřímné vyznání z hříchů. Tyto dva kroky snad postačí tomu, kterého se Bůh rozhodl spasit v poslední hodinu. Není to ovšem cesta pravého křesťana, ke které se Chelčický ve svých spisech snaží lid přivést. Mezi víru v Kristův zákon a milost, jejímž prostřednictvím bude věřící spasen, klade také dobré skutky a život ve jménu Krista. V tomto přístupu k milosti se Chelčický výrazně odklání od svatého Augustina, který sice dobré skutky nevyklučuje, avšak odmítá názor, že by byly součástí spasení.

---

³²⁶ CHELČICKÝ, Petr. *Řeč sv. Pavla o starém člověku*, s. 185.

³²⁷ CHELČICKÝ, Petr. *Výklad na pašiji sv. Jana*, s. 317-318.

³²⁸ Tamtéž, s. 318.

³²⁹ MACHULA, Tomáš. Aurelius Augustinus, teolog Boží milosti in AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování; Odpověď Simplicianovi*, s. 13.

³³⁰ MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*, s. 83.

Závěr

Cílem práce bylo podat ucelený pohled Petra Chelčického na spasení lidstva po jednotlivých krocích v kontextu jiných názorů na toto téma v jeho době. S nadsázkou bychom mohli říci, že práce utváří jakousi „příručku“ pro věřícího 15. století, při jeho snaze dosáhnout spasení. Chelčického názory jsou zde vyobrazeny jako vzorové, přičemž názory dalších osobností církevních dějin, a to nikoliv pouze českých, slouží buďto jako podpora Chelčického názorů nebo naopak jakési vykreslení odlišných stanovisek.

Prostřednictvím první části práce se můžeme seznámit s celkovými souvislostmi vývoje reformního myšlení, které bylo postupně krystalizováno uvnitř samotné katolické církve, nikoliv mimo ni. Dějinné spojení událostí v rámci křesťanství a jeho úpadek spolu úzce souvisí. Sílicí pozice tohoto způsobu vyznání víry v Boha s sebou přinášela také rostoucí politickou moc. K tomu se postupně navázala nutnost bránit svoji víru, přičemž k obraně je potřeba vojska a k jeho udržení financí. Obrana dále přechází ve válku a válka se neobejde bez násilí. Za vytvořením tohoto trojúhelníku *moc – majetek – násilí*, lze spatřit základní prvopočátek ozývajících se protestujících hlasů proti tomuto počínání. Na tuto kritiku církve se samozřejmě navázala také kritika odklonu od duchovního odkazu církve prvotní, který lze vyabstrahovat z Chelčického názorů na cestu ke spáse.

V kapitole o křesťanství je vyobrazen pohled na něj jako na celoevropské náboženství. Na křesťanskou církev se snášely kritiky z mnoha oblastí, ve kterých měli její duchovní slovo, následující kapitola přibližuje situaci výhradně v českých zemích. Kritika církve, která je obsahem druhé části práce tak pramení nejen z poměrů v církvi všeobecně, ale také z kontextu dění výslovně v českém prostředí. Za vlády Karla IV. byly nejen české země, ale i situace v církvi v pozitivním postavení. Byla to zejména zásluha Karlových politických zkušeností, osobnímu přístupu a jeho inteligenci. Naproti tomu za jeho syna Václava IV. došlo k radikálnímu obratu, jak v oblasti profánní, tak také církevní a k tomu přispěla souhra různých aspektů. Jednak Václav postrádal zkušenosti a politickou obratnost svého otce, nastalé situaci nepomohl ani průběh morových epidemií v českých zemích a k důsledkům úpadku můžeme připojit i nedořešené papežské schizma. Nespokojenost se stavem sílila, Václav byl sesazen z římského trůnu a význam českého království na poli evropské politiky upadal. V oblasti církevní docházelo ke stále hlubšímu propadu do krize víry, což vedlo k tvorbě reformního křídla uvnitř samotného křesťanského náboženství.

Co se týče životopisu ústřední postavy této práce, z kapitoly věnované Petru Chelčickému je zřejmé, že o této osobě není zachováno mnoho informací. Přesné údaje chybí v celé oblasti jeho života. Od místa a data narození, přes sociální zařazení, vzdělání nebo datum úmrtí. Vyzdvihnout můžeme nejasnosti zejména kolem jeho znalosti latiny. Konkrétně jistota v této sféře by nám mohla napomoci v bližším osvětlení jeho záměru psát výhradně česky a současně s tím bychom se dostali k informacím o jeho vzdělání. V neposlední řadě je zde zmíněná jistá totožnost Chelčického a Záhorky, což by více osvětlilo Chelčického životní data. Kromě toho je důležitá zmínka o jeho setkání s Janem Husem, který Chelčického názorově ovlivnil, přičemž jejich setkání Chelčickému napomohlo v ujasnění jeho teologických názorů.

Toto je též důvod, proč je další kapitola práce věnována Janu Husovi, se kterým se Petr Chelčický ve většině názorů shodl. Můžeme říci, že stáli na stejné straně ideové barikády, přestože existují názory na určitá věroučná témata, v nichž se výrazně rozcházel. Je však záhodno dodat, že Chelčického výtky vůči Husovu kladnému postoji k používání násilí byly nespravedlivé. V této kapitole je přiblížen Jan Hus, který vycházel ze základních názorů Jana Viklefa, jež ostatně znal i Chelčický. Všichni tři měli společného jmenovatele, kterým byla kritika církevních poměrů. Jan Hus se stal velice důležitou postavou pro události v rámci českého prostoru zejména 15. století. Na jeho názory navázalo husitské hnutí. Ideje Jana Husa tak uvnitř tohoto hnutí sice žily dále, kritika církve a záměr její reformy měl spolu s Chelčickým společný, avšak způsob husitského prosazování reformy byl Chelčickému vzdálen. Samotné husitské hnutí bylo nejednotné a rozštěpilo se na několik názorově odlišných směrů. Jednota mezi nimi vládla pouze v případě čtyř pražských artikulů a při společném postupu proti křížáckým vojskům. Postupem času však došlo k situaci, kdy tento společný vojenský postup byl rozdělen, a jedna část husitů napomohla k porážce zbytku hnutí. Pro Petra Chelčického byla reforma církve nevyhnutelným krokem, avšak jeho způsob byl spíše bojem duchovním, ve kterém násilí nehrálo ani tu nejmenší roli.

Pokud se zaměříme na začátek druhé části, pro účely této práce je stanoven začátek u svobody lidské vůle a lidského rozhodnutí pro hřích či spásu. Jak Petr Chelčický, tak Jan Hus zastávají svobodu lidské vůle. U svatého Augustina můžeme nalézt možnost svobodného rozhodnutí pouze pro hřích, kdežto pro následování správné cesty je lidská bytost slabá a pro samotné spasení potřebuje boží milost. Oproti Augustinovi můžeme u Chelčického nalézt možnost svobodně se rozhodnout nejen pro hřích, ale též pro správnou cestu a obrácení k Bohu. Svoboda lidské vůle boží moc neomezuje, tak jako ji člověku Bůh vložil do vínku, tak mu ji též může omezit nebo zcela odejmout.

Z hlediska pohledu katolické církve bychom mohli svobodu vůle vidět pro rozhodnutí k hříšnému životu nebo obrácení k církvi, která věřícího od hříchu vysvobodí a jen skrze její modlitby a přímlyvy je možné dosáhnout milosti u Boha a následné spasení.

Pokud se však věřící rozhodne vyhnout se hříchu, je potřeba tento hřích nejprve definovat. U svatého Augustina můžeme nalézt dva druhy hříchu, hřích dědičný a hřích vyvěrající ze svobodného rozhodnutí. Stejně jako Augustin vidí také Chelčický a Hus možnost očištění od těchto hříchů skrze Krista, který všechny hříchy smývá díky své vykupitelské smrti. S tímto názorem se opět neztotožňuje církev katolická, jež se snaží získat nepostradatelnost a věřícímu nabízí očištění nikoliv skrze Krista, nýbrž svými odpustky za peněžní obnosy. Této falešné možnosti velice rád využije osoba, která si v duchu názorů katolické církve „předkoupí“ své místo v nebi a přitom ani nemusí zamýšlet zanechání hřešení.

Oba čeští myslitelé se musí zároveň vyrovnat se světskou mocí, která je neodmyslitelnou součástí života věřících. Jak u Chelčického, tak u Husa můžeme nalézt zcela protikladné názory, lze to přičíst vývoji jejich názorů, ale také nutnosti reagovat na určité situace ve společnosti. Z tohoto důvodu pak u Petra Chelčického můžeme číst o jeho souhlasném vyjádření k světské moci, v tomto duchu má být věřící pokorný vůči panovníkovi. Současně s tím v profánní moci vidí určitý druh trestu, jímž Bůh trestá hříšný lid. Také Jan Hus je názoru, že světská moc je od Boha. Na druhou stranu však oba myslitelé kladou důraz na věřícího, aby rozkazy panovníka přehodnocoval, zda nejsou v rozporu s božím zákonem. Jedním z důvodů Chelčického odmítnutí světské moci je fakt, že se dle jeho názoru neobejde bez násilí. Ostatně také Jan Hus je proti používání násilí, přestože ho Chelčický ve svých spisech za podněcování k násilí kritizuje.

Po kritice světské moci, jakožto i špatnému přístupu věřících k rozkazům svých světských pánů přechází práce ke kritice moci církevní. Chelčický vidí původ odklonu papeže a celé církve od božího zákona v Konstantinově donaci. Pouze následování Kristova zákona je dle Chelčického ta správná cesta. Náprava církve je dle Jana Husa v rukách božích, případně, na podkladě Viklefových názorů, může být k odklonu církve od špatné cesty využita také moc panská, která ji může zbavit nahromaděného majetku. Chelčický v této pokřivené církvi vidí Antikrista, přičemž Antikristem dále nazývá také hříšný lid. Návrat k prvotní církvi vidí jako správný směr zcela v duchu Agustinových myšlenek jak Chelčický, tak Hus. Konkrétně Petr Chelčický nazývá tuto prvotní církev

církvi neviditelnou, kterou odlišuje od církve pozemské, zkažené, viditelné, kdežto Jan Hus správnou prvotní církev nazývá domem božím.

Nalézt bod, ve kterém se zcela radikálně Chelčický s Husem rozchází, není tak těžké. Nacházíme ho konkrétně v hypotéze o očistci. Zatímco Chelčický je nekompromisním odpůrcem tohoto místa vymyšleného církvi, Jan Hus existenci očistce připouští. Jihočeský myslitel Husa právě za toto kritizuje. Důvody církevního příklonu k tomuto místu, tedy nepravému očistci, vidí Chelčický ve snaze duchovních ukonejšit věřící, které pobuřuje příběh v Matoušově evangeliu. V tomto příběhu je slíbeno nebe a boží milost také dělníkům, kteří pracují na vinici pouze poslední hodinu. Dle Petra Chelčického je k tomuto vytvoření místa v pekle pro očištění duší navázána také touha po majetku. Jediný pravý očištěc, pokud už Chelčický musí s tímto pojmem pracovat, vidí v Kristu Ježíši.

Obsah následující kapitoly je v duchu názoru, že samotná víra je pro spasení lidské duše tím nejdůležitějším aktem. Tento názor ostatně uznává většina reformních duchovní, jakožto i svatý Augustin. U Chelčického, oproti názorům Augustina, můžeme nalézt zmínku, že ke spasení jsou důležité také skutky, avšak nejsou tím nejdůležitějším, nýbrž jen jakýmsi podpůrným aktem. Víra je pro Chelčického základ, ale nejlépe je podepřít ji aktivním přístupem. Také Hus považuje víru za nejdůležitější, přičemž upozorňuje, že existuje mnoho druhů víry slabé. Silná víra je dle Chelčického naopak natolik mocná, že dokáže duši přivést ke spasení i po životě plném hříchu a bez křtu. Právě křest je pro Petra Chelčického aktem znovuzrození člověka, pro Augustina znamená křest vysvobození z hříchu a pro Jana Husa je závěrečným krokem, po němž již následuje spasení. Ani zde se Chelčický nevyhýbá kritice církve, která nečiní rozdíly mezi věřícími a křtí všechny hromadně, samozřejmě opět za cílem zisku.

V závěrečné kapitole je prostor věnován pokání a milosti boží. U Petra Chelčického je důležité upřímné pokání, neboli vyznání z hříchů a poté již věřící obdrží milost skrze Boha. V tom samém duchu cestu ke spáse věřícího vidí také Jan Hus. Chelčický opět připomíná falešné praktiky jak ze strany kněžích, tak některých věřících, což se týká neupřímného vyznání z hříchů či udělení falešného pokání. Konkrétně církev opět neposkytuje rozhřešení zadarmo a navíc se dostává k velkému množství informací, které využívá ve svůj prospěch. V této závěrečné kapitole je ještě jednou připomenuta problematika vztahu skutků vzhledem k milosti. Zatímco svatý Augustin upozorňuje, že skutky ke spasení nevedou, jelikož pak by to byla pouze výplata za činy, nikoliv

milost, Chelčický je toho názoru, že dobré skutky člověka k milosti přivést mohou, stejně jako špatné skutky ho od milosti odkloní.

Při krátkém zamyšlení nad obsahem této práce můžeme konstatovat, že odkaz Petra Chelčického je živý i dnes. Pokud by žil v dnešní době na našem území, které je víceméně od křesťanské víry odkloněno, také jeho pozornost by byla jistojistě od kritiky církve přeměřována pouze na soudobou společnost. Prohřešky středověké společnosti jsou v jisté míře aktuální dodnes. Hromadění politické moci, honba za majetkem, násilí a vraždy, to vše bohužel nalezneme i v dnešní společnosti. O to více bychom si měli brát příklad z naší minulosti, naslouchat spisům našich předků a zejména si vzít ponaučení. Naše snažení cílí k lepší společnosti by bylo snadnější, jelikož by stačilo oprášit vědění předchozích generací, navázat na ně a pouze pokračovat v započatém díle. Nemusíme vymýšlet žádné nové převratné změny ve společnosti, stačí pokračovat ve vyšlapané cestě. K tomu nám postačí zamyslet se nad kritickými názory, které jsou ve spisech uchovány a vzít si z nich pro svoje budoucí konání to nejlepší. Zároveň s tím nezanikne hlas našich významných osobností minulé doby a jejich odkaz bude stále živý. Jejich existenci nebude připomínat pouze kratičká zmínka v učebnicích, nebo jedna z mnoha knih ležících v regálu našich knihoven.

Bibliografie

Primární literatura

1. AUGUSTIN, Svatý. *O milosti a svobodném rozhodování; Odpověď Simplicianovi*. Přel. S. SOUSEDÍK a O. KOUPIL, Praha: Krystal OP, 2000, ISBN 80-85929-41-4.
2. AUGUSTINUS, Aurelius. *Aurelius Augustinus: Říman - člověk - světec*. Přel. R. HOŠEK, Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-266-7.
3. *BIBLE, Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 2007, 13. vydání. ISBN 978-80-85810-76-9.
4. HUS, Jan. *O církvi*. 311 s. Přel. F.M. DOBIÁŠ a A. MOLNÁR. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1965.
5. CHELČICKÝ, Petr. *Drobné spisy; O boji duchovním; O církvi svaté; O trojem lidu řeč; Replika proti Mikuláši Biskupcovi*. 239 s. Editor E. PETRŮ. Praha: Academia, 1966.
6. CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Olomouckého sborníku*. Editor J. BOUBÍN. Praha: Historický ústav, 2016. ISBN 978-80-7286-291-7.
7. CHELČICKÝ, Petr. *Spisy z Pařížského sborníku*. Editor J. BOUBÍN. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2008. ISBN 978-80-7286-124-8.

Sekundární literatura

1. BOUBÍN, Jaroslav. *Petr Chelčický: myslitel a reformátor*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-654-9.
2. ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I., Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka, 1992, 1. vydání. ISBN 80-85192-29-2.
3. HONEK, Alois. *Rozjímání nad dějinami spásy*. 127 s. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990.
4. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. 1. díl*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4.
5. KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích ve středověku*. Praha: Brána, 2016. ISBN 978-80-7243-868-6.
6. McGRATH, Alister E. *Dějiny křesťanství – Úvod*. Přel. M. HOFMEISTEROVÁ. Praha: Volvox Globator, 2014. ISBN 978-80-7511-081-7.
7. MÍKA, Alois. *Petr Chelčický: studie s ukázkami z díla*. 223 s. Praha: Svobodné slovo, 1963.
8. ROKYTA, Jan. *Doba a dílo Petra Chelčického*. Blansko: ALMI, 2013. ISBN 978-80-87494-05-9.
9. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie: úvod do studia dějin a interpretace křesťanského duchovního života*. Přel. E. LAJKEPOVÁ a P. PŠEJA. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-017-9.
10. SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-374-7.

Resumé

The aim of this thesis is to give a Petr Chelčický's comprehensive view on the salvation of mankind step by step in context of other views on the subject in his time.

Chelčický's attitudes are compared with the opinions of Jan Hus and the Church of their time. St. Augustine's views are added at the same time. St. Augustine is used in this thesis to imagine the ideal image of the Church.

Through the first part of the work we can get acquainted with the overall context of the development of reform thinking, which was gradually crystallized within the Catholic Church itself, not outside it. At the beginning of the work we read about important moments of Christianity from its beginnings to the growing criticism of the departure from the spiritual link of the early Church. The next chapter builds on the reform movement in the Czech lands and the life and work of Petr Chelčický and Jan Hus is described, who, in most of the opinions on the affairs of the Church, agreed. Hussitism, which is the result of the climax of dissatisfaction with the situation in the Czech contemporary Church and society, is also described.

The second part is devoted to the main topic. The beginning of the path to salvation is determined by the freedom of human will and the decision for sin or salvation. The thesis then proceeds by defining sin and further criticizing secular power that can not be done without the use of violence. The next chapter mentions criticism of Church power itself and its distorted practices and accumulation of property. Chelčický's criticized and rejected hypothesis about purgatory is devoted to the chapter itself, as the author deals with her in his works more extensively. After this hypothesis about purgatory, the definition of the faith is proceeded. This very faith itself is the most important act for salvation of the soul. In the final chapter, we can read about repentance and mercy, which are the way to salvation.